

**„Wpływ przepływów pieniężnych na polską gospodarkę w latach
1992-2012 – raport Western Union, przygotowany przez Centrum
Analiz Społeczno-Ekonomicznych - CASE”**

Raport opracowany przez:

**Luca Barbone
Katarzyna Piętka - Kosińska
Irena Topińska**

Warszawa, 29 czerwca 2012

Spis treści

Przedmowa	3
Streszczenie	4
Część 1. Transfery w gospodarce światowej	7
Część 2. Transfery z zagranicy do Polski – ujęcie makro	11
2.1. Analiza statystyczna transferów z zagranicy do Polski w latach 1994-2011	11
2.1.1. Rodzaje transferów objęte statystyką i źródła danych	11
2.1.2. Wielkość transferów i ich struktura geograficzna	12
2.2. Kontrybucja transferów z zagranicy do wzrostu gospodarczego (1995-2011)	17
2.3. Modelowanie wpływu transferów na konsumpcję i PKB.....	17
2.4 Rola transferów z zagranicy we wzroście konsumpcji i PKB w latach 1995-2011 – wyniki symulacji	18
2.5. Rola transferów z zagranicy za pośrednictwem Western Union	20
2.6 Podsumowanie	21
2.7. Literatura.....	23
Część 3. Dochody zagraniczne w budżetach gospodarstw domowych	24
3.1. Co obejmują dochody zagraniczne	24
3.2. Zasięg i poziom dochodów zagranicznych	25
3.3. Kto przede wszystkim korzysta z dochodów zagranicznych.....	26
3.4. Sytuacja dochodowa, ubóstwo i zróżnicowania	30
Podsumowanie	34
Aneks tabelaryczny	36

Przedmowa

Niniejszy raport został przygotowany przez CASE - Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych, na zamówienie Western Union i omawia rosnące znaczenie transferów pieniężnych z zagranicy w polskiej gospodarce na przestrzeni ostatnich dwudziestu lat. Krótkie wprowadzenie (Część 1) przedstawia znaczenie transferów migrantów w gospodarce światowej. Część 2 przedstawia wyniki symulacji makroekonomicznych wpływu transferów na wzrost PKB i konsumpcji. Część 3 omawia znaczenie transferów zagranicznych w budżetach gospodarstw domowych, uwzględniając zróżnicowania demograficzne i regionalne.

Streszczenie

Transfery to przepływy między osobami fizycznymi mieszkającymi w różnych krajach. Są one głównie związane ze zjawiskiem migracji. W ciągu ostatnich kilku lat transfery znacznie wzrosły na całym świecie w wyniku wzrostu przepływów migracyjnych, a także obniżenia kosztów przelewów i łatwości ich wykonywania. Obecnie w krajach rozwijających się transfery stanowią największą część napływów zewnętrznych znacznie wyprzedzając oficjalną pomoc rozwojową. W wielu mniejszych krajach o dużej skali migracji transfery pieniężne stanowią ponad jedną czwartą PKB.

Także w Polsce transfery znacznie wzrosły w ciągu ostatnich dwudziestu lat i mają obecnie znaczący udział w bilansie płatniczym i gospodarce. W tym krótkim artykule, zleconym przez Western Union, głównego dostawcę usług międzynarodowego przekazu pieniężnego, analizujemy wpływ transferów pieniężnych na polską gospodarkę z dwóch punktów widzenia. Po pierwsze, przyjrzymy się ich skutkom makroekonomicznym, poprzez wykorzystanie modelu makro polskiej gospodarki. Po drugie, analizujemy wpływ środków pieniężnych na poziomie gospodarstw domowych oraz z uwzględnieniem ich regionalnej dystrybucji. Wnioskujemy, że transfery miały ważny i pozytywny wpływ na polską gospodarkę, nawet pomimo jej zintegrowania z Unią Europejską oraz, że można oczekiwać dalszego wpływu wraz ze wzrostem mobilności siły roboczej w Europie.

Makroekonomiczne efekty transferów w Polsce

1. Transfery z zagranicy, rozumiane jako przekaz zarobków pracowników długo- i krótkookresowych, odegrały w polskiej gospodarce istotną rolę, aczkolwiek – stanowiąc udział w PKB w okresie 1995-2011 na poziomie 0,3-1,7% PKB – nie tak spektakularną, jak w niektórych krajach o bardzo silnej emigracji. Wartość i udział transferów w PKB wzrósł dość znacząco po wejściu Polski do UE i otwarciu dla Polaków większości europejskich rynków pracy. Ten dość dynamiczny wzrost został zahamowany kryzysem finansowym lat 2008-2009, kiedy to skala emigracji zarobkowej osłabła wraz z wielkością osiągniętych dochodów.
2. Do czasu uruchomienia dużego budżetu środków unijnych, jaki przyznano Polsce na okres 2007-2013, prywatne transfery z zagranicy były wyższe od środków z UE. Po 2008 r. relacja ta się odwróciła.
3. Transfery przekazywane do Polski za pośrednictwem Western Union rosły dynamicznie z poziomu 420 tys. USD w 1992 do blisko 612 mln USD w 2011. W okresie, dla którego dostępne są dane dla ogółu transferów (tj. 1995-2011), stanowiły średnio 10% ogólnej kwoty, ale charakteryzowały się odmienną ścieżką od transferów w skali kraju. Przed

wejściem do UE środki transferowane przez WU rosły znacznie szybciej niż transfery ogółem (udział na poziomie blisko 18% w 2003 r.), po czym tempo to osłabło. Najprawdopodobniej istotna część środków z zagranicy jest przewożona do Polski (zwłaszcza przez robotników sezonowych) poza przekazem elektronicznym.

4. Symulacje dla scenariusza „Polska gospodarka BEZ TRANSFERÓW” pokazują, że transfery przekazywane do Polski zwiększyły średni roczny wzrost realny dochodów do dyspozycji o 0,2 pkt. proc. (z 2,7% do 2,9%), co z kolei przełożyło się na podniesienie średniorocznego tempa konsumpcji gospodarstw domowych o 0,1 pkt. proc. (z 4,1% do 4,2% w ujęciu realnym) i wyższą roczną dynamikę PKB również o 0,1 pkt. proc. (z 4,3% do 4,4%). Zatem gospodarka polska bez transferów rozwijałaby się wolniej, a najprawdopodobniej rozwojowi temu towarzyszyłyby większe dysproporcje dochodowe, gdyż rola transferów z zagranicy koncentruje się w wybranych regionach, skąd emigracja była szczególnie silna. Tendencje te zostały przedstawione w rozdziale następnym. Efekt dla poszczególnych regionów jest więc znacznie silniejszy niż w skali całej gospodarki.

Efekty transferów na budżety domowe

Przeprowadzona analiza budżetów polskich rodzin ma na celu znalezienie odpowiedzi na następujące pytania. Na ile ważne są dochody zagraniczne w budżetach polskich rodzin? Które rodziny przede wszystkim z nich korzystają? Czy i w jaki stopniu napływ dochodów zza granicy zmniejsza ubóstwo i różnicowania materialne? Materiał źródłowy stanowiły indywidualne dane z badania budżetów gospodarstw domowych GUS z 2008 roku. Analiza obejmowała wszystkie dochody zagraniczne, tj. z pracy, z działalności gospodarczej, ze świadczeń społecznych, przekazy od innych gospodarstw itp. Wykorzystano w niej proste mierniki statystyczne starając się by odpowiadały one wskaźnikom powszechnie stosowanym w opracowaniach dotyczących warunków życia.

Najważniejsze wyniki przedstawić można następująco:

1. Z dochodów zagranicznych korzysta stosunkowo skromna liczba gospodarstw domowych, tj. 2,5%, co przekłada się na ogólną liczbę korzystających ok. 330 tys. gospodarstw, czyli ponad 1,2 mln osób.
2. Dochody zagraniczne to przede wszystkim dochody z pracy (87%), mniejszą rolę odgrywają transfery od osób prywatnych, znikomą – zagraniczne świadczenia społeczne. Zagraniczne dochody z pracy stanowią ponad 60% dochodów rozporządzalnych gospodarstw-beneficjentów, ale jedynie 2% dochodów wszystkich gospodarstw łącznie.
3. Z dochodów zagranicznych częściej korzystają mieszkańcy małych miast i wsi niż dużych aglomeracji, mieszkańcy województw położonych na zachodzie kraju oraz o dużym odpływie migracyjnym (z pewnymi wyjątkami); częściej są to duże gospodarstwa domowe (zwłaszcza młode rodziny z dziećmi) niż gospodarstwa starszych i samotnych;

częściej też zagranicznymi dochodami dysponują rodziny osób o wykształceniu zasadniczym zawodowym niż wyższym czy podstawowym.

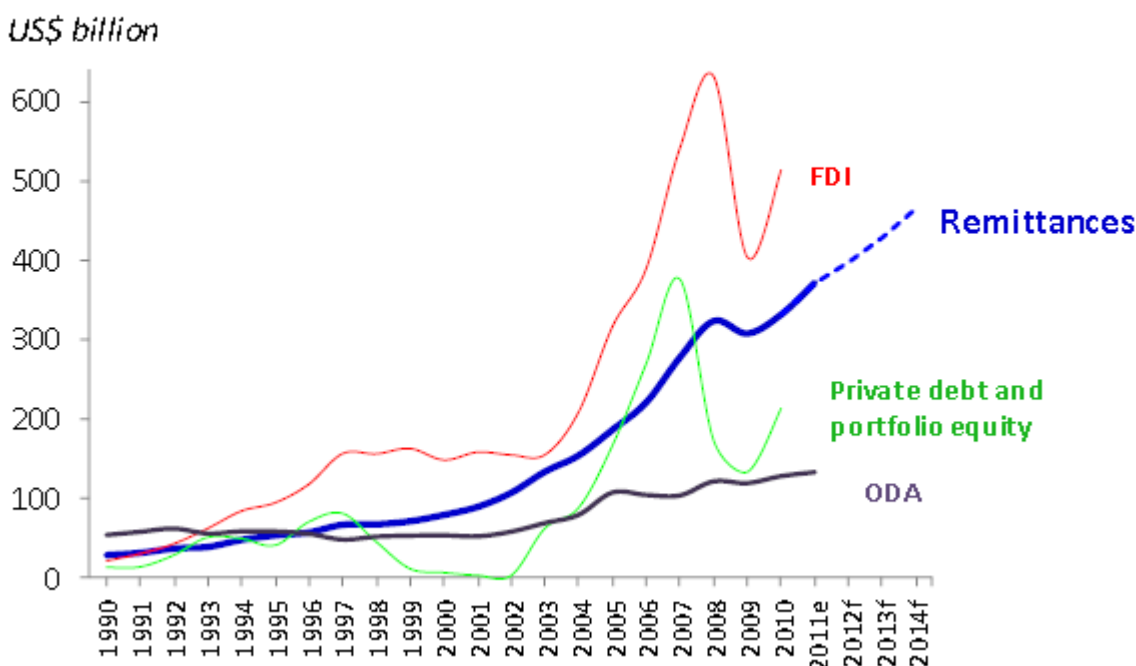
4. Przeciętny dochód na osobę rodzin korzystających ze środków zagranicznych niewiele się różni od dochodu tych, które środków takich nie mają. Inny jest jednak poziom jego składowych i struktura. W gospodarstwach powiązanych z zagranicą wyższe są dochody z pracy, tak w wyrażeniu absolutnym jak i względnym, ale stosunkowo niewielkie – dochody ze świadczeń społecznych. Stanowi to odbicie specyficznych cech demograficznych tych gospodarstw, takich jak wiek i liczba osób wchodzących w skład gospodarstwa.
5. Wydatki gospodarstw dysponujących dochodami zagranicznymi są wyraźnie niższe niż pozostałych. Dotyczy to zarówno kwot przeliczonych na osobę jak i, w znacznie mniejszym stopniu, wydatków ekwiwalentnych. Mimo to zasięg ubóstwa w tej grupie gospodarstw – mierzony odsetkiem osób nie osiągniętych połowy średnich wydatków ekwiwalentnych w kraju – jest niższy niż w grupie gospodarstw, które mają do dyspozycji wyłącznie dochody krajowe: odpowiednio 16,2% i 17,1%.
6. Dochody z zagranicy zmniejszają stopę ubóstwa o blisko 2 punkty procentowe, z 19% (hipotetyczna stopa ubóstwa przy założeniu braku dochodów zagranicznych) do 17,1%. Najbardziej wyraźna redukcja występuje w grupach gospodarstw, w których znaczenie dochodów zagranicznych jest największe.
7. Efektem występowania dochodów zagranicznych jest również niewielki spadek różnicowań dochodowych. Wskazuje na to analiza rozkładu dochodów w poszczególnych grupach kwintylowych jak również analiza współczynników Giniego. Wynoszą one – odpowiednio - dla dochodów rozporządzalnych z wyłączeniem zagranicznych 0,35, natomiast dla dochodów zawierających środki zagraniczne 0,34.

Należy jednak pamiętać, że powyższe wyniki otrzymano na podstawie danych z jednego tylko roku. Korzystano również ze specyficznej definicji dochodów zagranicznych, która nie pokrywa się z koncepcją stosowaną w statystykach i analizach makroekonomicznych.

Część 1. Transfery w gospodarce światowej

W czasie minionej dekady poziom międzynarodowych transferów¹ wzrósł w tak dużym stopniu, że stanowią one znaczną część przepływu środków do krajów rozwijających się. Według danych Banku Światowego, całkowite transfery do krajów rozwijających się wyniosły 372 mld USD w 2011 r., co oznacza wzrost o ponad 12 procent w stosunku do roku 2010 (rys. 1)

Rys. 1. Wielkość transferów w światowej gospodarce – przepływy do krajów rozwijających się (mld USD)

Źródło: www.worldbank.org/migration

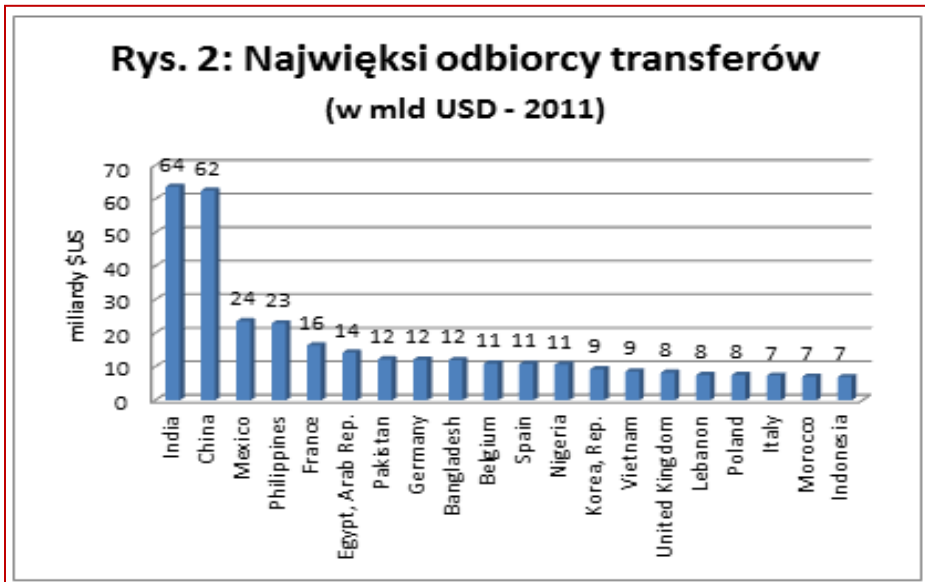
Transfery (które należy podkreślić są całkowicie prywatnymi przelewami) przekroczyły poziom łącznej oficjalnej pomocy rozwojowej (ang. ODA) w 1997 roku i są obecnie większe niż wpływy w ramach prywatnych zakupów papierów dłużnych i udziałowych przez inwestorów zagranicznych w krajach rozwijających się (ang. *private debt and portfolio equity*).

20 największych odbiorców przekazów zostało przedstawionych na rysunku 2 (w liczbach bezwzględnych) oraz na rysunku 3 (w procentach PKB). Jak widać, Chiny i Indie, biorąc pod uwagę wielkość populacji, otrzymują największe transfery pieniężne. Polska jest w pierwszej 20 beneficjentów, wyprzedzając Włochy. Sytuacja jest zupełnie inna, gdy bierze się pod uwagę wielkość gospodarki (rys. 3). Pierwsze 20 krajów, które otrzymały największe transfery jako %

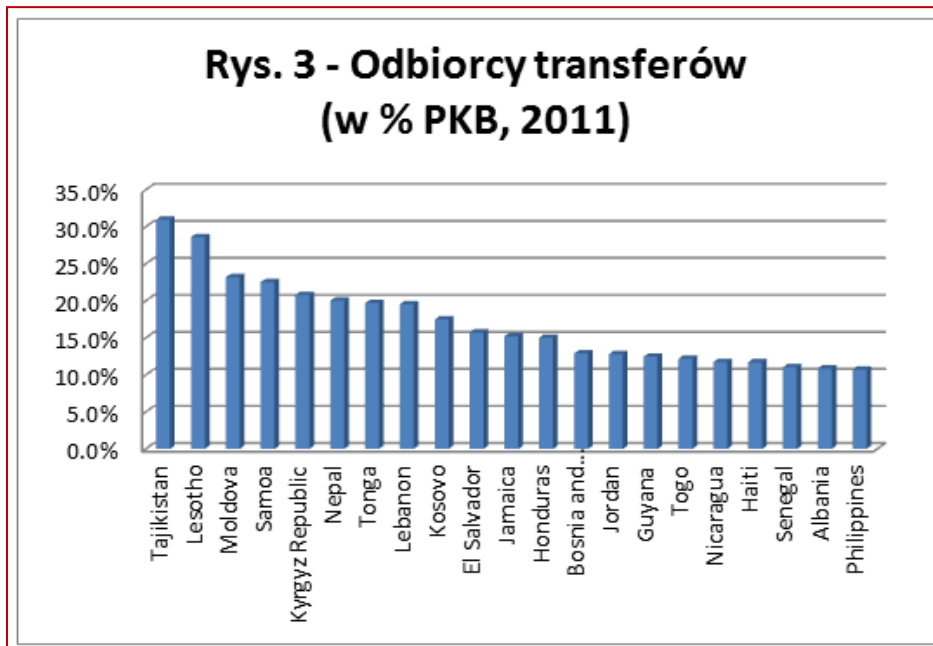
¹ Definicje przekazów użyte w niniejszym badaniu, patrz ramka 1.

PKB, to kraje słabo rozwinięte, w tym kilka z nich, które mogą być traktowane jako "zależne od migracji" (na przykład, Tadżykistan, Mołdawia, Kirgistan w Europie i Azji Centralnej).

Znaczny wzrost transferów pieniężnych może być wynikiem wielu czynników, wśród których najważniejsze to przyspieszenie migracji zarobkowej w kilku "korytarzach" migracji i poprawy płac realnych przypadających na migrantów w kilku częściach świata.

Źródło: www.worldbank.org/migration

Źródło: www.worldbank.org/migration

Box 1. Definiowanie transferów

Brak jest na świecie ujednoliconej definicji transferów. W niniejszej pracy przyjęto nieco zawężoną definicję opisaną w *Referacie z 2005 r.: Definicja transferów pieniężnych i stosownych przepływów Bpm 5*, Alessandra Alfieri, Ivo Havinga i Vetle Hvidsten, Wydział Statystyki. ONZ.

Zgodnie z tą definicją, transfery mają na celu pomiar ekonomicznego wpływu migracji głównie w rodzimej gospodarce. Analizowaną jednostką jest migrant (w tym także migranci krótkookresowi), niezależnie od jego statusu (np. zatrudniony, czy nie, legalnie czy nielegalnie, itp.). Istotą transferu jest przekaz netto środków pomiędzy migrantem i pokrewnym gospodarstwem domowym w kraju macierzystym, niezależnie od źródła dochodów (wynagrodzenia i pensje, świadczenia socjalne lub inne bieżące przelewy) i sposób wykorzystania tych pieniędzy w kraju.

Następujące przepływy są szczególnie istotne dla badania transferów. Obejmują one zarówno dochody z pracy (tj. wynagrodzenia pracowników), jak również różnego rodzaju transfery bieżące.

- (A) Wynagrodzenia pracowników zamiejscowych (nierezydentów) zatrudnionych przez zamiejscowych pracodawców w innym kraju (nie BOP)
- (B) Wynagrodzenie pracowników zamiejscowych zatrudnionych przez lokalnych pracodawców
- (C) Transfery od pracownika na stałe przebywającego za granicą
- (D) Pozostałe bieżące przelewy z domu rodzinnego
- (E) Transfery migrantów

Transfery to dobrowolne przelewy między osobami fizycznymi i jako takie mogą być wykorzystane w krajach, które je otrzymują, zgodnie z życzeniami osób biorących udział w transakcji. Istnieje bogata literatura, która analizuje sposób wykorzystania transferów pieniężnych przez odbiorców w wielu krajach. Ogólnie przyjmuje się, że transfery pieniężne przez zwiększanie dochodów gospodarstw domowych, będących często w trudnej sytuacji, mogą przyczynić się do zmniejszenia ubóstwa, oraz umożliwić wzrost wydatków w kapitał ludzki, takie jak edukacja i opieka zdrowotna, lub, w bardziej ograniczonych przypadkach, wspierać drobnych przedsiębiorców. Inwestycje w budownictwo mieszkaniowe przez migrantów jest jednym z najczęściej udokumentowanych sposobów wykorzystania transferów i prywatnych oszczędności migrantów powracających do swojego kraju.

Aż do kryzysu lat 2008-2009 uważano, że transfery w porównaniu do innych przepływów środków do krajów rozwijających się są mniej podatne na wahania cykliczne. Istnieją dowody, że migranci z danego kraju, w którym mógłby nastąpić spadek dochodu narodowego, zwiększyliby swoje transfery z solidarności z odbiorcami rodzinnymi, pomagając w ten sposób złagodzić ciężar recesji krajowej. Szczególny charakter kryzysu finansowego ostatnich kilku lat, który dotknął zarówno kraje wysyłające jak i przyjmujące, zwłaszcza sektor budowlany i

turystyczny (tradycyjne sektory, w których pracę wykonują imigranci), doprowadził do nadzwyczajnego spadku ogólnych transferów pieniężnych w 2009 roku, co w kilku przypadkach dodatkowo pogłębiło recesję.

Część 2. Transfery z zagranicy do Polski – ujęcie makro

2.1. Analiza statystyczna transferów z zagranicy do Polski w latach 1994-2011

2.1.1. Rodzaje transferów objęte statystyką i źródła danych

W Polsce statystykę transferów z zagranicy prowadzi i publikuje od 2000 r. NBP (Narodowy Bank Polski). Dane te obejmują 2 rodzaje dochodów uzyskiwanych z tytułu pracy za granicą, ujmowane w danych bilansu płatniczego w dwóch miejscach rachunku bieżącego jako ‘przychody’:

- całkowite wynagrodzenia pracowników z tytułu pracy w innych krajach w okresie krótszym niż rok zaliczone są do dochodów bieżących,
- przekazy zarobków, czyli przekazywana do kraju część wynagrodzeń z tytułu pracy w okresie dłuższym niż rok, zaliczone są do transferów prywatnych w ramach transferów bieżących; są to dochody osób, które swoje centrum zainteresowania ekonomicznego mają w kraju, w którym pracują.

Transfery z zagranicy w statystyce NBP pochodzą nie tylko z danych o transferach zarejestrowanych w systemie bankowym, ale wynikają także z szacunków banku centralnego. Na podstawie

- danych GUS o wielkości emigracji,
- danych BAEL² o planowanej emigracji,
- danych administracyjnych (ubezpieczeniowych) z państw, w których Polacy podejmują pracę,
- jednorazowego (w 2007 r.) sondażu NBP wśród Polaków pracujących w Wielkiej Brytanii i Irlandii,
- danych MPiPS o liczbie ofert pracy nadesłanych do Polski z Niemiec,
- danych EUROSTATU,

szacowana jest liczba Polaków pracujących za granicą i czas tej pracy, poziom ich zarobków, a także skłonność do przekazywania środków do kraju. Szacunki dokonywane są oddzielnie dla Wielkiej Brytanii, Irlandii i Niemiec, w których przebywa najwięcej Polaków, a następnie dla pozostałych krajów łącznie.

Przekazy zarobków (pracowników długookresowych) są publikowane w rzeczywistej wielkości przekazanej do Polski, a więc jako dochody netto oraz pomniejszone o wydatki zrealizowane

²BAEL – kwartalne Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności

zagranicą. Natomiast wynagrodzenia pracowników krótkookresowych są prezentowane w statystyce NBP w ujęciu brutto. Podatki z tytułu ich osiągnięcia, zapłacone obcym rządowi, zaliczane są do rozchodów w odpowiednich pozycjach rachunku bieżącego, jednak nie są wydzielone spośród innych rozchodów i wyznaczenie wartości netto tych wynagrodzeń nie jest możliwe. Innym niuansiem statystycznym dotyczącym wynagrodzeń pracowników krótkookresowych jest fakt, że wielkość wynagrodzeń pracowników sezonowych i przygranicznych (w przypadku pracowników krótkookresowych) szacowana jest w całości, podczas gdy część tych dochodów jest wydawana za granicą na pokrycie bieżących kosztów. W bilansie płatniczym wydatki te ujmowane są jako rozchody z tytułu podróży zagranicznych, ale – podobnie jak w przypadku podatków – ich wydzielenie spośród ogółu kosztów podróży zagranicznych nie jest możliwe. Należy więc uznać, że z tego powodu wielkość transferów z zagranicy może być nieco zawyżona w stosunku do rzeczywistych kwot przekazywanych do Polski. NBP począwszy od 2004 r. przedstawia szacunek podatków od wynagrodzeń pracowników krótkookresowych oraz ich wydatków za granicą, na którego podstawie dokonaliśmy ekstrapolacji tych pozycji na pozostałe lata, tj. 1995-2003 (por. podrozdział 2.1.2).

Szacunki transferów z zagranicy dla wielu krajów prezentuje także Bank Światowy³. W przypadku Polski dane te w relacji do PKB obejmują lata 1994-2010. W okresie pokrywającym się z bazą danych NBP (tj. 2000-2010) dane te są zgodne. W celu przedłużenia szeregu NBP wykorzystaliśmy dane BŚ dla lat 1994-1999 wyrażone w % PKB oraz dane GUS dotyczące wielkości PKB.

2.1.2. Wielkość transferów i ich struktura geograficzna

Zgodnie ze statystyką bilansu płatniczego, w której szacowane wynagrodzenia pracowników krótkookresowych są prezentowane w całości (a więc bez uwzględniania zapłaconych podatków i wydatków w kraju zarobkowania – inaczej niż przekazy zarobków pracowników długookresowych), wielkość transferów z zagranicy wyniosła blisko 1,7 mld PLN w 1995⁴ (Tabela 1). W wyniku wzrostu w kolejnych latach, zwłaszcza po wejściu Polski do UE i otwarciu tamtejszych rynków pracy wartość transferów w 2007 r. osiągnęła poziom blisko 29 mld PLN po czym stopniowo malała (22,5 mld PLN w 2011 r.). Najwyraźniej kryzys światowy 2008-2009 i pogorszenie się warunków pracy w krajach unijnych ograniczyły skalę dochodów Polaków osiągniętych zagranicą. Tak zdefiniowane transfery w relacji do PKB stanowiły w 1995 r. 0,5%, po czym do 2006 r. wzrosły 5-krotnie (do 2,5% PKB). Następnie malejący napływ

³http://search.worldbank.org/quickview?name=Workers%27+%3Cem%3Eremittances%3C%2Fem%3E+and+compensation+of+employees%2C+received+%28%25+of+GDP%29&id=BX.TRF.PWKR.DT.GD.ZS&type=Indicators&cube_no=2&qterm=remittances

⁴Ze względu na dostępność danych PKB wg obecnej metodologii od 1995 r., wielkość transferów obliczona na podstawie relacji transferów do PKB (publikowanej przez Bank Światowy) prezentujemy również od tego roku.

wynagrodzeń z zagranicy w zestawieniu z dość dynamicznie rosnącym PKB spowodował spadek tej relacji do 1,5% w 2011 r.

Tabela 1. Transfery z zagranicy do Polski w ujęciu bilansu płatniczego (1995-2011)

	W ujęciu bilansu płatniczego				
	Transfery ogółem			Przekazy zarobków pracowników długookresowych <i>przepływy rzeczywiste</i>	Wynagrodzenia pracowników krótkookresowych <i>wielkości całkowite brutto</i>
	mln PLN	% PKB	% dochodów do dyspozycji		
1995	1 686	0,5	0,7	647	1 039
1996	2 112	0,5	0,7	811	1 301
1997	2 577	0,5	0,7	989	1 588
1998	3 605	0,6	0,8	1 384	2 222
1999	3 328	0,5	0,7	1 278	2 051
2000	6 529	0,9	1,2	2 506	4 023
2001	6 408	0,8	1,1	2 436	3 972
2002	7 015	0,9	1,2	2 565	4 450
2003	8 881	1,1	1,5	2 882	5 999
2004	17 184	1,9	2,7	4 074	13 110
2005	21 037	2,1	3,2	5 911	15 126
2006	26 269	2,5	3,8	9 140	17 129
2007	28 821	2,4	3,9	11 696	17 125
2008	24 752	1,9	3,1	11 213	13 539
2009	25 051	1,9	2,9	11 393	13 658
2010	22 906	1,6	2,5	10 887	12 019
2011	22 517	1,5	2,4	10 889	11 628

Źródła:

- 1) Dane dotyczące transferów ogółem, przekazów zarobków i wynagrodzeń pracowników w latach 2000-2011- Bilans płatniczy NBP 2000-2011;
- 2) transfery ogółem w relacji do PKB i dochodów do dyspozycji w latach 2000-2011 – obliczenia własne na podstawie danych GUS (rachunki narodowe),
- 3) transfery ogółem w relacji do PKB w latach 1995-1999 – dane Banku Światowego;
- 4) transfery ogółem w latach 1995-1999 – obliczenia własne na podstawie danych Banku Światowego i danych GUS o PKB;
- 5) przekazy zarobków i wynagrodzenia pracowników w latach 1995-1999 – założenia własne na podstawie danych za okres 2000-2011.

W celu ujednoczenia sposobu ujęcia obydwu rodzajów transferowanych wynagrodzeń z zagranicy wykorzystaliśmy szczegółowe szacunki NBP odnoszące się do wielkości podatków od zarobków pracowników krótkookresowych zapłaconych w miejscu osiągnięcia dochodów, oraz wydatków, jakie pracownicy ci ponieśli w trakcie pobytu zagranicą. Biorąc pod uwagę, że relacje podatków i wydatków do wynagrodzeń pracowników krótkookresowych były w okresie 2004-2011 dość stabilne, podobne relacje założyliśmy dla lat 1995-2003, otrzymując w ten sposób własny szacunek podatków i wydatków pracowników krótkookresowych. Publikowane w bilansie płatniczym wynagrodzenia pracowników krótkookresowych zostały następnie pomniejszone o kwotę szacowanych podatków i wydatków tych osób, dając rzeczywiste szacowane napływy transferów z tego tytułu.

Obliczone w ten sposób rzeczywiste napływy transferów ogółem są niższe o 1/3, a w ostatnich latach o 1/4 od prezentowanych wprost w bilansie płatniczym: w 1995 r. wyniosły 1,2 mld PLN (0,3% PKB), najwyższą wartość osiągnęły w 2007 r. (20,1 mld PLN, tj. 1,7% PKB), po czym zmalały w 2011 r. do 17 mld PLN (1,1% PKB, Tabela 2). W roku największych napływów oszacowane w ten sposób transfery stanowiły 2,7% dochodów do dyspozycji gospodarstw domowych. W 2011 r. ich rola w dochodach spadła do 1,8%.

Tabela 2. Transfery z zagranicy do Polski – rzeczywiste przepływy (1995-2011)

	SZACUNEK TRANSFERÓW RZECZYWISTYCH							
	Transfery ogółem			Przekazy zarobków pracowników długookresowych <i>przepływy rzeczywiste</i>	Wynagrodzenia pracowników krótkookresowych <i>przepływy rzeczywiste</i>	Wynagrodzenia pracowników krótkookresowych <i>wielkości całkowite brutto</i>	Podatki od wynagrodzeń pracowników krótkookresowych	Wydatki zagranicą pracowników krótkookresowych
	mIn PLN	% PKB	% doch. do dyspozycji					
1995	1 156	0,3	0,5	647	509	1 039	-147	-383
1996	1 448	0,3	0,5	811	638	1 301	-184	-480
1997	1 767	0,3	0,5	989	778	1 588	-224	-586
1998	2 472	0,4	0,6	1 384	1 088	2 222	-313	-820
1999	2 282	0,3	0,5	1 278	1 005	2 051	-289	-757
2000	4 477	0,6	0,8	2 506	1 971	4 023	-567	-1485
2001	4 382	0,6	0,8	2 436	1 946	3 972	-560	-1466
2002	4 745	0,6	0,8	2 565	2 180	4 450	-628	-1643
2003	5 821	0,7	1,0	2 882	2 939	5 999	-846	-2214
2004	10 496	1,1	1,7	4 074	6 422	13 110	-1849	-4839
2005	13 332	1,4	2,0	5 911	7 421	15 126	-2128	-5578
2006	17 560	1,7	2,5	9 140	8 420	17 129	-2402	-6308
2007	20 107	1,7	2,7	11 696	8 411	17 125	-2405	-6310
2008	17 973	1,4	2,2	11 213	6 760	13 539	-1956	-4823
2009	18 397	1,4	2,1	11 393	7 004	13 658	-1991	-4663
2010	17 006	1,2	1,9	10 887	6 119	12 019	-1791	-4109
2011	17 026	1,1	1,8	10 889	6 137	11 628	-1708	-3784

Źródła:

- 1) Dane dotyczące transferów ogółem, przekazów zarobków i wynagrodzeń pracowników w latach 2000-2011- Bilans płatniczy NBP 2000-2011;
- 2) transfery ogółem w relacji do PKB i dochodów do dyspozycji w latach 2000-2011 – obliczenia własne na podstawie danych GUS (rachunki narodowe),
- 3) transfery ogółem w relacji do PKB w latach 1995-1999 – dane Banku Światowego;
- 4) transfery ogółem w latach 1995-1999 – obliczenia własne na podstawie danych Banku Światowego i danych GUS o PKB;
- 5) przekazy zarobków i wynagrodzenia pracowników w latach 1995-1999 – założenia własne na podstawie danych za okres 2000-2011.
- 6) podatki od wynagrodzeń pracowników krótkookresowych i ich wydatki za granicą w latach 2004-2011 – dane NBP(NBP (2004), NBP (2009), NBP (2012))
- 7) podatki od wynagrodzeń pracowników krótkookresowych i ich wydatki za granicą w latach 1995-2003 – założenia własne na podstawie danych za okres 2004-2011.

Okazuje się, że do czasu uruchomienia środków unijnych z obecnej perspektywy budżetowej 2007-2013, w której przyznano Polsce wysoką kwotę (ponad 67 mld euro, wydatkowane efektywnie dopiero od 2008 r.) prywatne transfery z zagranicy (w ujęciu rzeczywistych przepływów) znacząco przewyższały napływ unijnych środków: około 2-krotnie w okresie

otrzymywania środków przedakcesyjnych, ponad 5-krotnie w 2005 r. kiedy to rozpoczęło się wydatkowanie środków unijnych na realizację Polityki Spójności w ramach budżetu 2004-2006 (Tabela 3). W kolejnych latach (do 2008 r.) prywatne transfery przewyższały środki unijne o kilkadziesiąt procent. Od 2009 r., od kiedy to obserwujemy spadek transferów prywatnych z Europy z jednej strony, a szybki wzrost skali wykorzystania dużego budżetu unijnego 2007-2013 z drugiej strony, relacja ta się odwróciła: środki unijne przewyższają prywatne transfery około 2-krotnie.

Tabela 3. Transfery z zagranicy do Polski – rzeczywiste przepływy versus środki unijne w ramach programów strukturalnych i spójności (2005-2011)

	Napływ środków unijnych	Transfery z zagranicy <i>przepływy rzeczywiste</i>	
	mln PLN	mln PLN	% środków unijnych
2005	2 419	13 332	551
2006	13 131	17 560	134
2007	14 815	20 107	136
2008	12 532	17 973	143
2009	19 265	18 397	95
2010	33 448	17 006	51
2011	42 786	17 026	40

Źródła:

- 1) *środki unijne: obliczenia własne na podstawie miesięcznych raportów Ministerstwa Rozwoju Regionalnego o skali wykorzystania środków;*
- 1) *transfery z zagranicy w ujęciu przepływów rzeczywistych – por. źródła pod Tabelą 2.*

Tabela 4. Struktura geograficzna transferów z zagranicy (rzeczywiste przepływy), (2004-2007, w %)

	2004	2005	2006	2007
Świat	100	100	100	100
Wielka Brytania	16	20	23	25
Irlandia	8	13	19	23
Niemcy	40	34	24	19
USA	14	9	9	7
Włochy	6	6	5	5
Niderlandy	2	3	3	4
Reszta świata	14	16	18	17

Źródło: obliczenia własne na podstawie NBP (2008)

Geograficzna struktura transferów z zagranicy jest dość skoncentrowana: przepływy z 6 krajów stanowią ponad 80% ogólnej ich wartości (Tabela 4). Największe i rosnące od wejścia Polski do UE transfery z zagranicy (w ujęciu rzeczywistych przepływów) pochodzą z Wielkiej Brytanii (ok. 25% w 2007 r.), głównie za przyczyną wzrostu roli przekazu zarobków przez pracowników długoterminowych. Podobnie w przypadku Irlandii, wzrost znaczenia transferów z tego kraju (do 23%) nastąpił z powodu dużego wzrostu roli dochodów Polaków przebywających tam ponad rok. Z kolei, z powodu spadku znaczenia pracy sezonowej wykonywanej przez Polaków w Niemczech udział rzeczywistych transferów napływających z tego kraju zmalał o połowę z 40% w 2004 r. do 19% w 2007 r. Również o połowę, ale z mniejszego poziomu, zmalał udział transferów z USA (do 7% w 2007 r.), głównie za sprawą malejących napływów z tytułu dochodów krótkookresowych pracowników. Relatywnie mniejsze kwoty napływają z Włoch i Niderlandów (odpowiednio 5% i 4% łącznej sumy).

2.2. Kontrybucja transferów z zagranicy do wzrostu gospodarczego (1995-2011)

Zgodnie z analizą przedstawioną w poprzednim podrozdziale rola transferów z zagranicy do Polski w skali makro była w badanym okresie dość ograniczona, aczkolwiek rosnąca. Jej dalszy wzrost został zahamowany przez kryzys finansowy 2008-2009, który dotknął m.in. kraje, z których napływały największe kwoty. W celu zbadania skali wpływu transferów na polską gospodarkę zostały przeprowadzone symulacje przy użyciu makroekonomicznego modelu CASE-Doradcy. Symulacje sprowadzają się do porównania scenariusza „POLSKA GOSPODARKA BEZ TRANSFERÓW” z rzeczywistymi wielkościami najważniejszych zmiennych odnotowanymi w badanym okresie.

2.3. Modelowanie wpływu transferów na konsumpcję i PKB

W modelu CASE-Doradcy funkcja konsumpcji jest uzależniona od dochodów ludności do dyspozycji, od stopy oszczędności, a także od czynnika demograficznego, jakim jest udział osób w wieku 60+ w całej populacji. GUS, szacując dochody ludności, bierze pod uwagę dochody z tytułu zatrudnienia, samozatrudnienia, świadczeń społecznych i różnego rodzaju transferów. Uznajemy więc, że analizowane przez nas transfery z zagranicy zostały już uwzględnione w oficjalnym szacunku dochodów. W modelu dochody do dyspozycji stanowią sumę wynagrodzeń, świadczeń społecznych oraz pozostałych dochodów. Symulacja scenariusza „BEZ TRANSFERÓW” została przeprowadzona poprzez wydzielenie wielkości oszacowanych transferów z zagranicy (w wysokości przepływów rzeczywistych) z sumy tzw. pozostałych dochodów oraz założenie, że transfery te są równe zero, a następnie rozwiązaniu całego modelu (a więc dla wszystkich jego zmiennych) „wstecz”, tj. w okresie 1995-2011.

Struktura współzależności kształtuje się następująco. Transfery z zagranicy współtworzą dochody do dyspozycji, które wpływają na poziom konsumpcji gospodarstw domowych. Z kolei wielkość tej konsumpcji współtworzy PKB w danym okresie, ale także tworzy zapotrzebowanie na import bezpośredni⁵ (import konsumpcyjny) i pośredni (import komponentów do produkcji dóbr konsumpcyjnych w kraju). Import pomniejsza PKB. Następnie PKB – poprzez jednostkowe koszty pracy – wpływa na poziom zatrudnienia i wydajność pracy, która wraz z dynamiką płac ma wpływ na kształtowanie się inflacji. Wielkość zatrudnienia w kolejnym roku to składnik kwoty funduszu płac, a więc istotny element dochodów do dyspozycji. Tempo wzrostu konsumpcji wpływa także na ocenę perspektyw dalszego wzrostu popytu ze strony gospodarstw domowych przez przedsiębiorców i jest elementem uwzględnianym w decyzjach inwestycyjnych. Dlatego „wyzerowanie” strumienia transferów z zagranicy ma wpływ – oprócz konsumpcji – także na inne zmienne, aczkolwiek skala tego wpływu ze względu na relatywnie niski udział transferów w dochodach ogółem i PKB, jest ograniczona. W modelu zakładamy, że transfery są przeznaczane na konsumpcję w takim samym stopniu, jak pozostałe dochody.

Poniżej przedstawiamy wyniki przeprowadzonej symulacji scenariusza „BEZ TRANSFERÓW”.

2.4 Rola transferów z zagranicy we wzroście konsumpcji i PKB w latach 1995-2011 – wyniki symulacji

Polska w okresie 1995-2011 rozwijała się w wysokim średnim tempie 4,4% rocznie, co w okresie 1995-2011 oznacza, iż PKB w cenach stałych zwiększyło się o 99%. Motorem wzrostu był popyt krajowy, w tym przede wszystkim konsumpcja gospodarstw domowych, której średni roczny wzrost (w cenach stałych) wyniósł w tym okresie 4,2%. Średnio o połowę szybciej rosły inwestycje (6,5% w cenach stałych), jednak ze względu na niższą wagę w PKB (średnio odpowiednio 62% i 21%) ich rola (tj. kontrybucja do wzrostu gospodarczego) była o połowę mniejsza niż rola konsumpcji (odpowiednio 2,6 pkt. proc. i 1,3 pkt. proc.). Konsumpcja rządowa rosła w średnim tempie 3,2%, co przy średnio 18-proc. wadze w PKB dawało kontrybucję do wzrostu PKB na poziomie 0,6 pkt. proc. Bilans handlu zagranicznego wahał się dość znacząco w ostatnich 17 latach, jednak średni deficyt wyniósł -2,5% PKB, co daje średnią ujemną kontrybucję na poziomie -0,4 pkt. proc. Ciekawym zjawiskiem jest spadek w analizowanym okresie poziomu dochodów do dyspozycji ludności w relacji do PKB z 72% w 1995 r. do 62% w 2011 r. (przy okresowym wzroście do 74% w 2001 r.). Mimo to udział konsumpcji gospodarstw domowych w PKB pozostał stabilny (nieco poniżej 60% w 1995 r. i nieco powyżej 60% w 2011 r., przy okresowym wzroście do 66% w 2002 r.). Wynikający z tego szybszy wzrost konsumpcji niż dochodów do dyspozycji oznacza, iż gospodarstwa domowe stopniowo obniżały swoją stopę

⁵import konsumpcyjny – wraz z rozwojem wewnętrznej produkcji – stopniowo malał; w ostatnich latach nie przekracza 20% importu ogółem

oszczędności⁶: z 17% w 1995 r. do nieco ponad 2% w 2011 r., co również wiązało się z ich wzrostem zadłużenia (przyrost kredytów to ujemne oszczędności). Dzięki temu konsumpcja, nawet w okresach kryzysu i spowolnienia gospodarczego, pozostawała najbardziej stabilnym elementem wzrostu gospodarczego. Spadek stopy oszczędności do tak niskiego poziomu może oznaczać większą zależność konsumpcji od dynamiki dochodów do dyspozycji w kolejnych latach, zwłaszcza w okresach ich spowolnienia.

Powyższy schemat zależności konsumpcji nie tylko od dochodów, ale także od możliwości obniżania stopy oszczędności powoduje, że w scenariuszu „BEZ TRANSFERÓW” efekt „wyzerowania” transferów z zagranicy jest dość ograniczony. W scenariuszu tym w okresie 1995-2011 dochody byłyby niższe łącznie o 177 mld PLN, w tym o 160 mld PLN z powodu wyeliminowania transferów; pozostały ubytek to nieco niższy fundusz płac i świadczeń społecznych, kompensowany częściowo niższą kwotą podatków (bo naliczaną od mniejszych dochodów) i nieznacznym wzrostem dochodów z samozatrudnienia (z powodu lekkiego wzrostu liczby samozatrudnionych w sytuacji zmniejszonej liczby pracowników). To oznacza, że średnia roczna dynamika dochodów w ujęciu realnym wyniosłaby 2,7% (w porównaniu z 2,9% w rzeczywistości). Taka skala pomniejszenia dochodów spowodowałaby niższy wzrost realny konsumpcji średnio o 0,14 pkt. proc. (tj. 4,1% rocznie). Skala spowolnienia konsumpcji jest na tyle niska, że nie spowodowałaby zauważalnej różnicy w dynamice inwestycji. W rezultacie, tempo wzrostu PKB byłoby niższe średnio o 0,08 pkt. proc. i wyniosło 4,3% rocznie. Powyższe średnie dla całego okresu nie oddają wahań w poszczególnych latach, zwłaszcza w tych, w których odnotowywano szczególnie silne zmiany w poziomie transferów. Na przykład – znaczne przyspieszenie transferów w 2000 r. (wzrost o blisko 80% realnie) wpłynęło na poprawę realnej dynamiki konsumpcji z 2,7% do 3,0%; w 2004 r. wzrost transferów o blisko 90% zwiększył tempo konsumpcji z 4,0% do 4,7%. Z kolei w 2008 r. spadek kwoty przekazanej do kraju o blisko 20% obniżył dynamikę spożycia z 6,2% do 5,7%. Należy pamiętać, że „wyzerowanie” strumienia transferów wpływa na konsumpcję nie tylko bezpośrednio przez ogólną kwotę dochodów do dyspozycji, ale także pośrednio przez stopę oszczędności, dlatego wzrost (spadek) transferów nie przekłada się na konsumpcję w każdym roku proporcjonalnie.

⁶Przyrost oszczędności w danym okresie w relacji do bieżących dochodów

Tabela 5. Wyniki symulacji: porównanie danych historycznych i scenariusza ‘BEZ TRANSFERÓW’, 1995-2011

	Dochody do dyspozycji			Konsumpcja gospodarstw domowych		PKB	
	historia		scenariusz "BEZ TRANSFERÓW"	historia	scenariusz "BEZ TRANSFERÓW"	historia	scenariusz "BEZ TRANSFERÓW"
		w tym, transfery z zagranicy					
	dynamika realna (%)			dynamika realna (%)		dynamika realna (%)	
1996	4,7	4,5	4,7	8,8	8,8	6,2	6,2
1997	7,1	6,2	6,6	7,1	6,6	7,1	6,8
1998	4,6	25,1	4,5	5,0	4,9	5,0	4,9
1999	2,1	-13,9	2,2	5,4	5,5	4,5	4,6
2000	1,4	78,2	1,0	3,0	2,7	4,3	4,1
2001	2,1	-7,0	2,2	2,3	2,4	1,2	1,2
2002	0,4	7,4	0,4	3,4	3,4	1,4	1,4
2003	0,8	25,5	0,6	2,1	1,9	3,9	3,8
2004	2,9	87,0	2,2	4,7	4,0	5,3	5,0
2005	0,6	19,9	0,1	2,1	1,7	3,6	3,4
2006	4,2	23,6	3,6	5,0	4,5	6,2	5,9
2007	5,1	7,1	4,9	4,9	4,7	6,8	6,7
2008	3,8	-17,6	4,3	5,7	6,2	5,1	5,4
2009	3,5	-2,2	3,7	2,1	2,2	1,6	1,7
2010	1,9	-10,9	2,2	3,2	3,5	3,9	4,0
2011	0,5	-5,7	0,6	3,1	3,2	4,3	4,3
1995-2011	56,8	436,2	53,8	94,0	90,4	98,9	96,9
średnia roczna	2,9	14,2	2,7	4,2	4,1	4,4	4,3

Źródło: obliczenia własne przy użyciu modelu makroekonomicznego CASE-Doradcy

2.5. Rola transferów z zagranicy za pośrednictwem Western Union

W latach 1992-2011 kwoty przetransferowane z zagranicy do Polski za pośrednictwem Western Union wyniosły łącznie blisko 5 mld USD, co przy zastosowaniu średniorocznego kursu PLN/USD dało kwotę blisko 15,5 mld PLN. W okresie 1995-2011⁷ wielkość ta stanowiła średnio prawie 10% wszystkich transferów z zagranicy (w ujęciu rzeczywistych przepływów). Jednakże w poszczególnych latach odsetek ten podlegał znacznym wahaniom. W okresie 1995-2003 udział transferów za pośrednictwem Western Union stopniowo rósł, z 1,5% w 1995 r. do 17,9% w 2003 r. W kolejnych latach od chwili wejścia Polski do UE inne formy przekazu (również „w kieszeni” osób pracujących zagranicą) rosły jeszcze szybciej. W rezultacie udział

⁷ Dane dla ogółu transferów w PLN dostępne są tylko w latach 1995-2011

Western Union w ogólnej sumie transferów zmalał do 8,1% w 2008 r., po czym został odbudowany do poziomu 10,6% w 2011 r.

Tabela 6. Transfery via Western Union na tle ogółu transferów z zagranicy, 1992-2011

	Transfery via Western Union			Kurs średni w roku
	USD	PLN, mln	% ogółu	PLN/USD
1992	420 000	0,6	-	1,36
1993	1 260 000	2,3	-	1,82
1994	3 135 505	7,1	-	2,27
1995	7 385 442	17,9	1,5	2,42
1996	14 767 408	39,8	2,7	2,69
1997	21 468 371	70,4	4,0	3,28
1998	30 091 953	105,0	4,2	3,49
1999	43 795 447	173,6	7,6	3,96
2000	68 714 144	298,3	6,7	4,34
2001	101 203 536	414,2	9,5	4,09
2002	151 371 322	617,1	13,0	4,08
2003	267 843 602	1 041,2	17,9	3,89
2004	346 290 308	1 263,0	12,0	3,65
2005	401 407 597	1 297,9	9,7	3,23
2006	514 757 206	1 596,5	9,1	3,10
2007	628 026 569	1 735,6	8,6	2,76
2008	606 239 586	1 458,9	8,1	2,41
2009	557 781 356	1 737,0	9,4	3,11
2010	586 461 787	1 766,9	10,4	3,01
2011	611 686 052	1 811,6	10,6	2,96
1992-2011	4 964 107 191	15 454,8	-	-
1995-2011	4 959 291 686	15 444,8	9,6	-

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych udostępnionych przez Western Union

2.6 Podsumowanie

1. Transfery z zagranicy, rozumiane jako przekaz zarobków pracowników długo- i krótkookresowych, odegrały w polskiej gospodarce istotną rolę, aczkolwiek – stanowiąc udział w PKB w okresie 1995-2011 na poziomie 0,3-1,7% PKB – nie tak spektakularną jak w niektórych krajach o bardzo silnej emigracji. Wartość i udział transferów w PKB

wzrósł dość znacząco po wejściu Polski do UE i otwarciu dla Polaków większości europejskich rynków pracy. Ten dość dynamiczny wzrost został zahamowany kryzysem finansowym lat 2008-2009, kiedy to skala emigracji zarobkowej osłabła wraz z wielkością osiągniętych dochodów.

2. Do czasu uruchomienia dużego budżetu środków unijnych jaki przyznano Polsce na okres 2007-2013, prywatne transfery z zagranicy były wyższe od środków z UE. Po 2008 r. relacja ta się odwróciła.
3. Transfery przekazywane do Polski za pośrednictwem Western Union rosły dynamicznie z poziomu 420 tys. USD w 1992 do blisko 612 mln USD w 2011. W okresie, dla którego dostępne są dane dla ogółu transferów (tj. 1995-2011), stanowiły średnio 10% ogólnej kwoty, ale charakteryzowały się odmienną ścieżką od transferów w skali kraju. Przed wejściem do UE środki transferowane przez WU rosły znacznie szybciej niż transfery ogółem (udział na poziomie blisko 18% w 2003 r.), po czym tempo to osłabło. Najprawdopodobniej istotna część środków z zagranicy jest przewożona do Polski (zwłaszcza przez robotników sezonowych) poza przekazem elektronicznym.
4. Symulacje dla scenariusza „Polska gospodarka BEZ TRANSFERÓW” pokazują, że transfery przekazywane do Polski zwiększyły średni roczny wzrost realny dochodów do dyspozycji o 0,2 pkt. proc. (z 2,7% do 2,9%), co z kolei przełożyło się na podniesienie średniorocznego tempa konsumpcji gospodarstw domowych o 0,1 pkt. proc. (z 4,1% do 4,2% w ujęciu realnym) i wyższą roczną dynamikę PKB również o 0,1 pkt. proc. (z 4,3% do 4,4%). Zatem gospodarka polska bez transferów rozwijałaby się wolniej, a najprawdopodobniej rozwojowi temu towarzyszyłyby większe dysproporcje dochodowe, gdyż rola transferów z zagranicy koncentruje się w wybranych regionach, skąd emigracja była szczególnie silna. Tendencje te zostały przedstawione w rozdziale następnym. Efekt dla poszczególnych regionów jest więc znacznie silniejszy niż w skali całej gospodarki.

2.7. Literatura

1. NBP (2004), *Nowa metoda szacunku dochodów z pracy Polaków za granicą – bilans płatniczy*, Warszawa, 07.04.2008.
2. NBP (2009), *Bilans płatniczy Rzeczypospolitej Polskiej za IV kwartał 2008 roku*, Warszawa 2009
3. NBP (2012), *Bilans płatniczy Rzeczypospolitej Polskiej za IV kwartał 2011 roku*, Warszawa 2012
4. MRR (2010), *Wpływ funduszy europejskich na gospodarkę na gospodarkę polskich regionów i konwergencję z krajami UE. Raport 2010*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2010

Część 3. Dochody zagraniczne w budżetach gospodarstw domowych

Główny Urząd Statystyczny od wielu już lat prowadzi badania budżetów gospodarstw domowych, w których corocznie uczestniczy ponad 30 tysięcy rodzin⁸. Dostarczają one szczegółowych danych o dochodach, wydatkach i warunkach mieszkaniowych, o cechach społeczno-demograficznych wszystkich członków gospodarstwa, o ich aktywności zawodowej i głównych źródłach utrzymania. W 2008 roku GUS włączył do kwestionariusza badawczego nowe pytania pozwalające precyzyjnie zidentyfikować dochody zagraniczne. Te właśnie dochody stały się przedmiotem analizy statystycznej, której wyniki przedstawia niniejsza część raportu. Przeprowadzona analiza miała na celu znalezienie odpowiedzi na kilka podstawowych pytań. Na ile ważne są dochody zagraniczne w budżetach polskich rodzin⁹? Które rodziny przede wszystkim z nich korzystają? Czy i w jaki stopniu napływ dochodów zza granicy zmniejsza ubóstwo i zróżnicowania materialne?

Materiał źródłowy stanowiły indywidualne dane z badania budżetów rodzinnych z 2008 roku. W analizie wykorzystano proste mierniki statystyczne starając się, by odpowiadały one wskaźnikom powszechnie stosowanym w opracowaniach dotyczących warunków życia. Szczegółowe wyniki zamieszczono w Aneksie tabelarycznym, a najważniejsze z nich przedstawiono również na wykresach włączonych do tekstu.

3.1. Co obejmują dochody zagraniczne

Na dochody zagraniczne rejestrowane w badaniach budżetów gospodarstw domowych składa się trzynaście pozycji. Są to między innymi: dochody członków gospodarstwa z pracy najemnej stałej i dorywczej, z pracy na rachunek własny wykonywanej za granicą, z wynajmu budynków, ze świadczeń społecznych, tj. emerytur, rent i zasiłków dla bezrobotnych, oraz alimenty i dary od osób spoza gospodarstwa domowego przebywających poza krajem. Wszystkie pozycje notowane są w ujęciu netto i obejmują zarówno dochody pieniężne jak i niepieniężne (np. dary czy też specyficzne formy wynagrodzeń). Choć nie można ustalić, w jaki sposób gospodarstwo je otrzymało, bezpośrednio z rąk migrujących osób, czy też w formie przekazu bądź przelewu, wiadomo z całą pewnością, że nie są to dochody uzyskiwane w kraju.

W analizie uwzględniono wszystkie wymienione wyżej składniki dochodów z zagranicy dzieląc je na trzy grupy: (1) dochody z pracy najemnej i na rachunek własny, (2) ze świadczeń

⁸ Podstawowe wyniki badań i krótki opis metodologii znaleźć można w publikacjach GUS www.stat.gov.pl

⁹ Terminy „rodzina” i „gospodarstwo domowe” nie są tożsame. Pierwszy wiąże się z pokrewieństwem, drugi zaś ze wspólnotą ekonomiczną. W tym opracowaniu stosowane są one wymiennie.

społecznych, tj. emerytury, renty i zasiłki oraz (3) transfery spoza gospodarstwa, tj. alimenty plus wartość otrzymanych darów. Dochody z wynajmu oraz pozostałe nie były wyodrębniane, ale były wliczone do sumy ogólnej.

Warto zauważyć, że tak zdefiniowana kategoria dochodów zagranicznych nie w pełni pokrywa się występującą w rachunkach narodowych kategorią transferów zagranicznych (wynagrodzenia pracowników plus przekazy zarobków, ang. *remittances*), która ujmuje dochody brutto, a ponadto nie uwzględnia np. ani świadczeń społecznych ani przekazywanych sporadycznie indywidualnych darów. Wydaje się jednak, że w analizie poziomu życia i jego zróżnicowania warto wziąć pod uwagę wszelkie wpływy docierające do gospodarstw domowych z zagranicy, bez względu na to, czy występują one w statystykach makroekonomicznych czy też nie.

3.2. Zasięg i poziom dochodów zagranicznych

Dochody pochodzące z zagranicy docierają do 2,5% polskich gospodarstw domowych¹⁰, więc ich liczbę oszacować można na ok. 330 tys. (Tabl.1). Ponieważ gospodarstwa domowe są na ogół kilkuosobowe, korzystających mieszkańców jest więcej: 3,2% czyli blisko 1,2 mln osób. Nie są to liczby imponujące, zwłaszcza w zestawieniu z powszechnym odczuciem, że Polska jest krajem nasilonej emigracji. Jednak wydają się dobrze współgrać z szacunkami liczby emigrantów pozostających za granicą¹¹, z których przecież tylko część utrzymuje ekonomiczne związki z rodzinami w kraju.

Na jedno gospodarstwo domowe dysponujące środkami zagranicznymi przypada miesięcznie kwota ok. 635 zł w przeliczeniu na osobę (Tabl. 2a). Jest to stosunkowo duża suma, stanowiąca blisko 62% dochodów takiego gospodarstwa, czy inaczej – zwiększająca jego dochód „krajowy” aż o ok. 1,6 razy. Inaczej mówiąc, przeciętne gospodarstwo powiązane z zagranicą, choć dysponuje pewną sumą dochodów krajowych (403 zł/os miesięcznie), utrzymuje się przede wszystkim z pieniędzy zagranicznych.

Ponieważ jednak gospodarstw dysponujących dochodami z zagranicy jest stosunkowo niewiele, statystyki dla przeciętnego gospodarstwa w kraju są mniej spektakularne. Na jedno gospodarstwo przypada zaledwie, w przeliczeniu na osobę, 20 zł miesięcznie pieniędzy zagranicznych, co stanowi 2% jego dochodów (Tabl. 2b). Daje to w sumie globalną kwotę dochodów zagranicznych napływających do Polski na poziomie 9,1-9,4 mld zł rocznie, czyli nieco ponad 0,7% PKB (2008 r.)¹². Jest to kwota porównywalna – na przykład – z całkowitymi

¹⁰ Zauważmy, że odpowiada to liczbie 952 gospodarstw domowych w próbie GUS (Tabl.1). Jest to dostatecznie dużo by prowadzić analizy statystyczne.

¹¹ Szacowana liczebność polskich emigrantów to – zależnie od źródła i przyjętych definicji – ok. 2,3-3,2 mln osób.

¹² Jest to szacunek znacznie niższy niż otrzymywany bezpośrednio z danych makroekonomicznych.

wydatkami Funduszu Pracy (5,8 mld w 2008 r., 11,2 mld w 2009 r.) czy też wydatkami na świadczenia rodzinne (ponad 8,1 mld zł rocznie).

Dochody zagraniczne gospodarstw domowych to przede wszystkim dochody z pracy (aż 87% ogólnej sumy), a następnie transfery od innych gospodarstw (ponad 8%)¹³. Pozostałe rodzaje dochodów mają znaczenie marginalne. Notowane w badaniu GUS dochody zagraniczne z pracy to dochody osób zaliczanych do członków gospodarstw domowych, a więc takich osób, które nie mogły na dłużej opuścić badanego gospodarstwa. Występowanie znaczących dochodów z pracy za granicą wskazuje na istotną rolę migracji zarobkowej sezonowej i krótkookresowej, ew. cyrkulacyjnej.

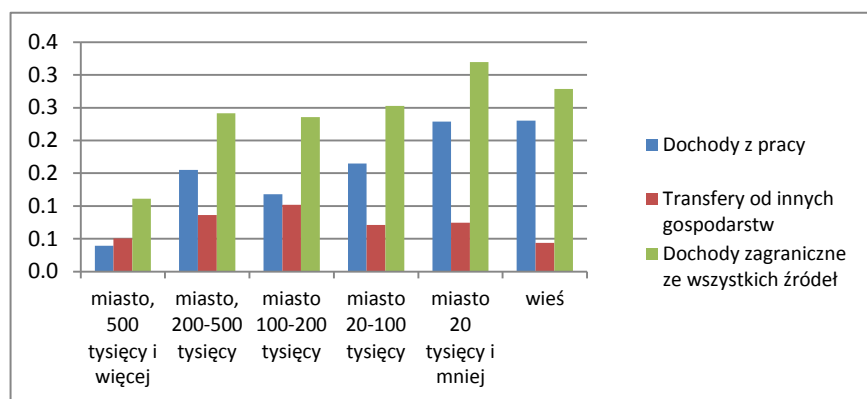
3.3. Kto przede wszystkim korzysta z dochodów zagranicznych

Z dochodów zagranicznych częściej korzystają mieszkańcy małych miast i wsi niż dużych aglomeracji, mieszkańcy województw o stosunkowo dużym odpływie „migracyjnym” (z pewnymi wyjątkami) niż pozostałych, częściej są to duże gospodarstwa domowe (zwłaszcza młode rodziny z dziećmi) niż gospodarstwa starszych osób samotnych, częściej rodziny osób o wykształceniu zasadniczym zawodowym niż wyższym czy podstawowym. Świadczą o tym wskaźniki zawarte w Tabl. 3-6 i ilustrują zamieszczone niżej wykresy.

W miejscowościach liczących do 20 tysięcy mieszkańców dochodami zagranicznymi dysponuje ponad 3,1% gospodarstw domowych (Tabl. 3a, Rys.1). Jest to prawie trzykrotnie więcej niż w największych miastach, o liczbie mieszkańców ponad 500 tysięcy (1,1%). Stosunkowo duży jest też odsetek korzystających na wsi (2,8% gospodarstw). Podobnie układają się wskaźniki obrazujące korzystanie z dochodów zagranicznych z pracy, choć odsetki są tu niższe a różnice między poszczególnymi typami miejscowości większe: małe miasta i wsie 2,3%, największe aglomeracje jedynie 0,4%. Z kolei prywatne transfery zagraniczne przekazywane przez inne gospodarstwa domowe częściej niż gdzie indziej docierają do miast średniej wielkości, liczących 100-200 tysięcy mieszkańców (1% beneficjentów, przy średniej dla całej Polski 0,6%).

¹³ Transfery od innych gospodarstw nie są wliczane do dochodu gospodarstwa, ale stanowią jego przychód.

Rys. 1. Odsetek gospodarstw domowych dysponujących dochodami zagranicznymi, według miejsca zamieszkania

Źródło: *Badania budżetów gospodarstw domowych 2008 oraz obliczenia własne (Tabl. 3a).*

Co zrozumiałe, gospodarstwa mieszkające w województwach o stosunkowo dużym odpływie migracyjnym wyraźnie częściej niż inne dysponują dochodami zagranicznymi (Tabl. 3b, Mapa 1). Do województw „migracyjnych” zalicza się podkarpackie, świętokrzyskie, podlaskie, lubelskie, małopolskie i bardzo szczególne pod względem struktury narodowościowej województwo opolskie¹⁴.

Dane z budżetów gospodarstw domowych pokazują, że jeśli chodzi o częstotliwość korzystania z dochodów zagranicznych województwo opolskie wyraźnie góruje nad innymi. W województwie tym aż 6,2% gospodarstw dysponuje takimi dochodami. Kolejne miejsce zajmuje raczej nieoczekiwanie województwo pomorskie (4,4%), potem – co nie jest zaskoczeniem – podkarpackie (4,2% korzystających). Na dalszych miejscach plasują się województwa Polski zachodniej, lubuskie i zachodnio-pomorskie. Nie są one zaliczane do typowo migracyjnych, ale samo ich przygraniczne położenie wyjaśnia, dlaczego stosunkowo często mają dostęp do zagranicznych dochodów. Wśród województw zaliczanych do największych beneficjentów nie ma podlaskiego, ale jest to województwo o najwyższym odsetku gospodarstw otrzymujących transfery prywatne z zagranicy (1%). Z kolei zamożniejsze województwa Polski centralnej, a więc mazowieckie i wielkopolskie, a także województwo łódzkie należą do grupy o najniższym odsetku beneficjentów transferów prywatnych i dochodów zagranicznych ogółem.

¹⁴ Ranking województw wg nasilenia procesów migracyjnych cytowany za M. Okólski i I. Topińska (2011), Social impact of emigration and rural-urban migration in Central and Eastern Europe. National Report: Poland, paper for the project VC/2010/0026 (unpublished)

Mapa 1. Odsetek gospodarstw domowych dysponujących dochodami zagranicznymi, według województw

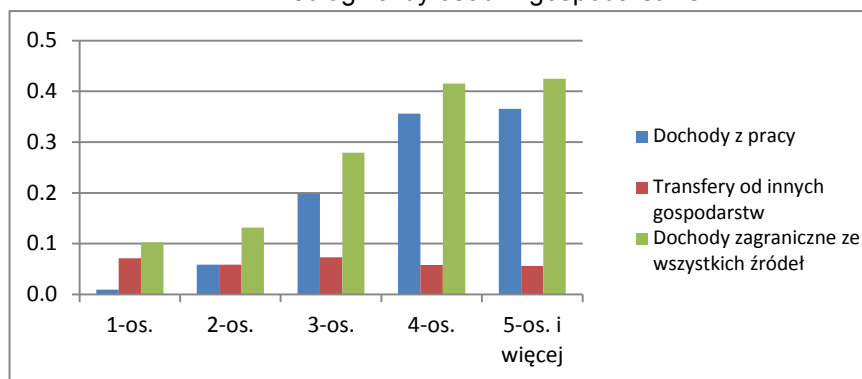

Źródło: Badania budżetów gospodarstw domowych 2008 oraz obliczenia własne (Tabl. 2a)

Cechy demograficzne gospodarstw dysponujących dochodami z zagranicy warte są uwagi (Tabl. 4-5, Rys. 2 i 3). Jak obrazują analizowane tu wskaźniki, wielkość rodziny i fakt posiadania dzieci ma istotne znaczenie jeśli chodzi o częstotliwość korzystania z dochodów zagranicznych: im większa rodzina tym częściej pojawiają się wśród jej dochodów pozycje „zza granicy”.

Z dochodów zagranicznych korzysta ponad 4,2% gospodarstw cztero- i pięcioosobowych (lub większych), osób samotnych lub małżeństw bezdzietnych – zaledwie 1,0-1,1% (Tabl. 4a, Rys 2). Ponad 3% samotnych rodziców ma dostęp do dochodów zagranicznych, ale są to najczęściej transfery przekazywane

Rys. 2. Odsetek gospodarstw domowych dysponujących dochodami zagranicznymi, według liczby osób w gospodarstwie

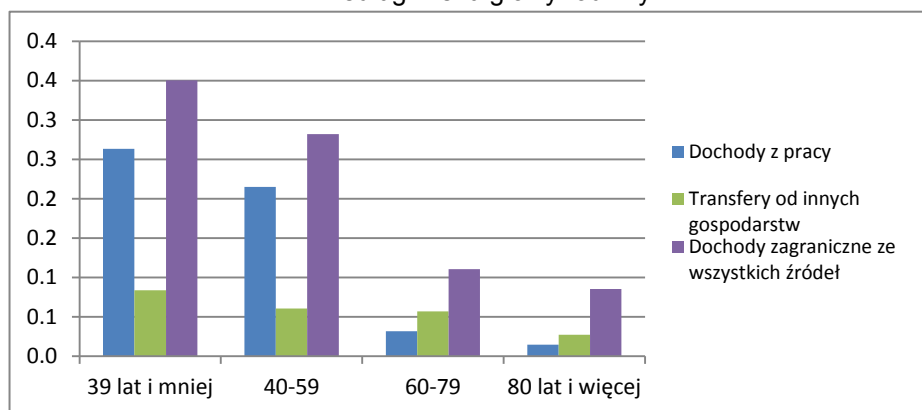

Źródło: Badania budżetów gospodarstw domowych 2008 oraz obliczenia własne (Tabl. 4a)

z zagranicy przez inne gospodarstwa (2,6% korzystających), nie zaś jak to zwykle bywa, dochody z pracy. Możliwe, że w tym przypadku któryś z rodziców przybywa za granicą przez dłuższy okres i nie jest zaliczany do członków gospodarstwa domowego.

Dochodami zagranicznymi dysponują przede wszystkim rodziny osób młodych, które nie przekroczyły progu 40 lat (Tabl.5a, Rys.3). W tej grupie odsetek korzystających wynosi 3,5%. Wskaźnik ten wyraźnie maleje wraz z wiekiem, zmniejszając się do ok. 1% dla osób w wieku emerytalnym. Co ciekawe, nie można równocześnie zaobserwować żadnego wzrostu odsetka korzystających z prywatnych transferów zagranicznych, a jedynie pewien wzrost odsetka korzystających z emerytur i rent zagranicznych. Może to świadczyć o tym, że zjawisko wspierania starych rodziców przez migrujące dzieci nie jest w Polsce rozpowszechnione.

Rys. 3. Odsetek gospodarstw domowych dysponujących dochodami zagranicznymi, według wieku głowy rodziny

Źródło: Badania budżetów gospodarstw domowych 2008 oraz obliczenia własne (Tabl. 5a)

Na koniec tej części rozważań warto zauważyć powiązanie poziomu wykształcenia z dostępem do dochodów pochodzących z zagranicy. Wyraźnie dominują tu gospodarstwa osób posiadających wykształcenie zasadnicze zawodowe (odsetek korzystających 3,6% – Tabl. 5b). Taki wynik wydaje się być spójny z obserwowanym zjawiskiem nasilonej emigracji polskich fachowców i rzemieślników podejmujących pracę w budownictwie, świadczących usługi naprawcze itp.

3.4. Sytuacja dochodowa, ubóstwo i zróżnicowania

Badając, czy i w jakim stopniu dostęp do dochodów zagranicznych kształtuje sytuację materialną rodzin, warto zacząć od porównania dwóch zbiorowości: gospodarstw korzystających z dochodów zagranicznych oraz gospodarstw dysponujących jedynie dochodami krajowymi. Obrazują to dane przedstawione w Tabeli 6.

Przeciętny dochód rozporządzalny jest w obu grupach jest zbliżony: 1056 zł/os miesięcznie w gospodarstwach z dochodami zagranicznymi, 1045 zł/os w gospodarstwach bez takich dochodów. Pod tym względem gospodarstwa należące do obu grup niewiele się różnią, mimo że w pierwszej grupie więcej jest rodzin z dziećmi, a więc zwykle mniej osób zarobkujących¹⁵. Inaczej sprawa wygląda jeśli chodzi o poszczególne składowe dochodów. Tu zróżnicowania są wyraźnie widoczne.

Dochody z pracy są wyższe w gospodarstwach powiązanych z zagranicą (w sumie 804 zł/os miesięcznie, wobec 647 zł/os w gospodarstwach pozostałych), wyższe są też napływające do tych gospodarstw transfery prywatne (odpowiednio: ok. 90 zł i 40 zł/os mies.). Sytuacja odwrotna występuje w przypadku emerytur, rent i zasiłków: więcej z tego typu świadczeń korzystają rodziny, w których nie ma żadnych dochodów z zagranicy.

Różnicuje to oczywiście strukturę dochodów. W gospodarstwach mających środki zagraniczne ponad trzy czwarte dochodów pochodzi z pracy, a tylko 10% ze świadczeń (emerytur i rent), w gospodarstwach bez takich środków blisko jedna czwarta napływa ze świadczeń, a jedynie ok. 60% z pracy. Taka struktura dochodów odzwierciedla oczywiście fakt, że korzystające z dochodów zagranicznych rodziny są relatywnie „młodsze”, a więc i aktywne zawodowo.

Relacje przeciętnych wydatków układają się inaczej niż dochodów. Wydatki są wyraźnie niższe w grupie gospodarstw korzystających ze środków zagranicznych niż w pozostałych gospodarstwach. Dotyczy to zarówno wydatków w przeliczeniu na osobę (815 zł i 907 zł miesięcznie) jak i wydatków w przeliczeniu na jednostkę ekwiwalentną (1360 zł i 1391 zł), która

¹⁵ Przeciętna wielkość gospodarstwa dysponującego dochodami zagranicznymi to 3,64 osoby, nie mającego takich dochodów – jedynie 2,81.

niweluje wpływ czynników demograficznych. Może to wynikać – raz jeszcze – z faktu, że dochodami zagranicznymi dysponują raczej rodziny młodsze. Ich niższe wydatki wskazywać mogą na większą skłonność do oszczędzania.

Opisany wyżej układ dochodów i wydatków przeciętnych mógłby sugerować, że zasięg ubóstwa w gospodarstwach mających dostęp do dochodów zagranicznych jest wyższy lub zbliżony do tego, jaki występuje w grupie gospodarstw dysponujących jedynie dochodami krajowymi. Statystyki pokazują jednak co innego. Ubóstwo wśród gospodarstw korzystających z dochodów zagranicznych jest niższe niż w pozostałych. Stopa ubóstwa relatywnego, wyznaczona na podstawie wydatków ekwiwalentnych, przy przyjęciu granicy ubóstwa na poziomie 50% średniej dla tych wydatków (706 zł miesięcznie)¹⁶, wynosi bowiem 17,1% w rodzinach nie korzystających z dochodów zagranicznych, natomiast w grupie gospodarstw dysponujących dochodami zagranicznymi stopa ubóstwa jest równa 16,2%.

Powyzsze szacunki sugerują, że dochody z zagranicy zmniejszają zróżnicowania. Taki efekt rzeczywiście występuje, choć nie jest on bardzo silny. Wskazują na to zarówno rozkłady dochodów według grup kwintylowych¹⁷ (Tabl. 7 i 8, Rys.4), jak i analiza współczynników Giniego mierzących nasilenie nierówności dochodowych (Tabl. 9 i 10).

Dochody zagraniczne napływające do najbiedniejszych gospodarstw domowych (pierwsza grupa kwintylowa obejmująca 20% osób o najniższych wydatkach ekwiwalentnych) stanowią 61% ich dochodów rozporządzalnych ogółem. Wskaźnik ten wynosi 62%-64% dla gospodarstw średniozamożnych i 60%, a więc nieco mniej, w przypadku gospodarstw najzamożniejszych (piąta, ostatnia grupa kwintylowa obejmująca 20% osób o najwyższych wydatkach ekwiwalentnych) – Tabl. 7a. Zatem wszystkie gospodarstwa, niezależnie od poziomu zamożności, w zbliżonym stopniu „odczuwają” napływ środków z zagranicy. Podobnie w relacji do dochodów układają się dochody zagraniczne z pracy, odwrotnie natomiast – dochody z pracy w kraju.

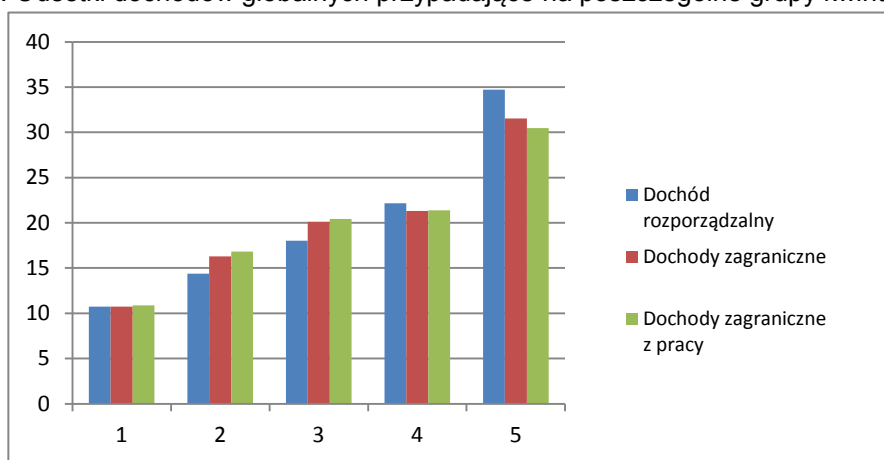
Relacje dochodów zagranicznych do dochodów całkowitych we wszystkich gospodarstwach domowych łącznie kształtują się podobnie, z tym że wskaźniki są rzecz jasna dużo niższe i wynoszą od 2,0% (pierwsza grupa kwintylowa) do 1,8% (ostatnia grupa kwintylowa) – Tabl. 7b. Świadczy to o specyficznym rozkładzie tych dochodów, który „faworyzuje” nieco gospodarstwa biedniejsze.

¹⁶ Wykorzystano tu metodologię obliczania ubóstwa relatywnego stosowaną przez GUS. Metodologia Eurostatu wyznaczania tzw. at-risk-of-poverty rate jest nieco inna, ale daje zbliżone wyniki.

¹⁷ Dla zobrazowania nierówności wybrano grupy kwintylowe (utworzone dla osób, według poziomu wydatków ekwiwalentnych). Pozwala to utrzymać dużą liczbę obserwacji w poszczególnych grupach, co jest ważne w przypadku gospodarstw dysponujących dochodami zagranicznymi, których w próbie jest stosunkowo mało.

Jeszcze lepiej obrazuje to rozmieszczenie całej „puli” dochodów zagranicznych między poszczególne grupy kwintylowe (Tabl.8 i Rys. 4). Do najbiedniejszych gospodarstw domowych trafia stosunkowo więcej dochodów zagranicznych niż dochodów rozporządzalnych ogółem, do najzamożniejszych – relatywnie mniej, choć różnice nie są tu bardzo duże. Przykładowo: na drugą grupę kwintylową przypada 14% całości dochodu rozporządzalnego, ale 18% globalnej sumy dochodów zagranicznych i 20% dochodów zagranicznych z pracy, na ostatnią – odpowiednio – 35%, 32% i 31%. Wskazuje to na wyrównujące, choć niezbyt mocne, działanie dochodów zagranicznych, takie które niweluje istniejące nierówności.

Rys. 4. Odsetki dochodów globalnych przypadające na poszczególne grupy kwintylowe

Uwaga: Grupy kwintylowe dla osób, według poziomu wydatków ekwiwalentnych
 Źródło: Badania budżetów gospodarstw domowych 2008 oraz obliczenia własne (Tabl. 8a)

W sposób bardziej bezpośredni uwidacznia to porównanie współczynników Giniego obliczonych dla dochodów rozporządzalnych ogółem oraz bez uwzględnienia środków pochodzących z zagranicy (Tabl.9). Dla wszystkich gospodarstw łącznie współczynniki te mieszczą się w granicach 0,34-0,35, wskazując na umiarkowane zróżnicowanie rozpatrywanych dochodów¹⁸. Okazuje się jednak, że są one nieco wyższe dla dochodów rozporządzalnych bez środków zagranicznych (0,35) niż po dołączeniu kwot pochodzących z zagranicy (0,34). Oznacza to niewielkie zmniejszenie nierówności (spadek współ. Giniego o 0,01) pod wpływem dochodów zagranicznych. Taki efekt występuje nie tylko dla całej zbiorowości gospodarstw domowych, ale i dla gospodarstw miejskich i – w nieznacznie większym stopniu – wiejskich. Na wsi spadek nierówności, który można przypisać pojawianiu się dochodów z zagranicy jest minimalnie większy (Tabl.9).

¹⁸ Współczynnik Giniego zawiera się w przedziale [0,1], 0 – wskazuje na całkowity brak nierówności, 1 – wskazuje, że występują skrajnie silne nierówności.

Powyższe wnioski potwierdza też odrębna analiza wpływu dochodów z pracy na nierówność rozkładu dochodów (Tabl. 10). Wybrano do niej właśnie dochody z pracy ze względu na ich wagę oraz fakt, że – w odróżnieniu np. od transferów prywatnych – stanowią one podstawowy składnik dochodów. W tego typu analizie wykorzystuje się współczynniki Giniego i dodatkowe współczynniki koncentracji obliczane dla poszczególnych składowych dochodu (tu: dochodów z pracy) oraz informacje o ich udziale w dochodzie całkowitym (tu: w dochodzie rozporządzalnym). Pozwala ona oszacować hipotetyczne skutki zmian składowych dochodu na nierówność dochodu ogółem. W tym przypadku szacunek taki wskazuje, że jednoprocentowy wzrost dochodów zagranicznych z pracy wywołuje niewielki spadek nierówności dochodowych mierzonych współczynnikiem Giniego (spadek o 0.0006 – Tabl. 10, ostatnia kolumna). Odwrotne, a przy tym wyraźnie silniejsze działanie wykazują dochody z pracy pochodzące z kraju.

Warto na koniec prześledzić, jaki jest wpływ zagranicznych dochodów gospodarstw domowych na zasięg ubóstwa. Przedstawione wyżej wyniki pozwalają przypuszczać, że dysponowanie tymi dochodami zmniejsza skalę ubóstwa. Intensywność tych zmian obrazują wskaźniki zamieszczone w Tabeli 11.

Wskaźniki te to aktualne (dla roku 2008) stopy ubóstwa, wyrażone w postaci odsetka osób nie osiągających połowy średnich wydatków ekwiwalentnych. Obliczono je dla wszystkich gospodarstw domowych razem, a także dla wybranych grup, które często są przedmiotem zainteresowania badaczy: dla mieszkańców wsi i miast różnej wielkości, dla różnych typów rodzin i różnych grup wieku. Dla wszystkich grup policzono również stopę ubóstwa zakładając, że gospodarstwa nie otrzymują dochodów zagranicznych, mają więc odpowiednio niższe wydatki.

Hipotetyczna stopa ubóstwa zakładająca brak dochodów zza granicy wynosi dla wszystkich gospodarstw 19% , natomiast aktualna równa się 17,1% (Tabl. 11).. Oznacza to, że „dzięki” środkom pochodzącym z zagranicy zasięg ubóstwa w całym kraju zmniejsza się o ok. 2 punkty procentowe. Dla mieszkańców wsi spadek ten jest większy (2,1 pkt. proc.) niż dla mieszkańców miast (1,8), a zaznacza się on przede wszystkim w małych miastach. W niewielkim stopniu odczuwają go osoby samotne, starsze i małżeństwa bezdzietne, w największym – młode rodziny i rodziny z dziećmi. Łatwo zauważyć, że te pozytywne efekty występują oczywiście tam, gdzie najczęściej docierają dochody zagraniczne.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza miała na celu znalezienie odpowiedzi na następujące pytania. Na ile ważne są dochody zagraniczne w budżetach polskich rodzin? Które rodziny przede wszystkim z nich korzystają? Czy i w jaki stopniu napływ dochodów zza granicy zmniejsza ubóstwo i zróżnicowania materialne? Materiał źródłowy stanowiły indywidualne dane z badania budżetów gospodarstw domowych GUS z 2008 roku. Analiza obejmowała wszystkie dochody zagraniczne, tj. z pracy, z działalności gospodarczej, ze świadczeń społecznych, przekazy od innych gospodarstw itp. Wykorzystano w niej proste mierniki statystyczne starając się, by odpowiadały one wskaźnikom powszechnie stosowanym w opracowaniach dotyczących warunków życia. Najważniejsze wyniki przedstawić można następująco:

1. Z dochodów zagranicznych korzysta stosunkowo skromna liczba gospodarstw domowych, tj. 2,5%, co przekłada się na ogólną liczbę korzystających ok. 330 tys. gospodarstw, czyli ponad 1,2 mln osób.
2. Dochody zagraniczne to przede wszystkim dochody z pracy (87%), mniejszą rolę odgrywają transfery od osób prywatnych, znikomą – zagraniczne świadczenia społeczne. Zagraniczne dochody z pracy stanowią ponad 60% dochodów rozporządzalnych gospodarstw-beneficjentów, ale jedynie 2% dochodów wszystkich gospodarstw łącznie.
3. Z dochodów zagranicznych częściej korzystają mieszkańcy małych miast i wsi niż dużych aglomeracji, mieszkańcy województw położonych na zachodzie kraju oraz o dużym odpływie migracyjnym (z pewnymi wyjątkami); częściej są to duże gospodarstwa domowe (zwłaszcza młode rodziny z dziećmi) niż gospodarstwa starszych i samotnych; częściej też zagranicznymi dochodami dysponują rodziny osób o wykształceniu zasadniczym zawodowym niż wyższym czy podstawowym.
4. Przeciętny dochód na osobę rodzin korzystających ze środków zagranicznych niewiele się różni od dochodu tych, które środków takich nie mają. Inny jest jednak poziom jego składowych i struktura. W gospodarstwach powiązanych z zagranicą wyższe są dochody z pracy, tak w wyrażeniu absolutnym jak i względnym, ale stosunkowo niewielkie – dochody ze świadczeń społecznych. Stanowi to odbicie specyficznych cech demograficznych tych gospodarstw, takich jak wiek i liczba osób wchodzących w skład gospodarstwa.
5. Wydatki gospodarstw dysponujących dochodami zagranicznymi są wyraźnie niższe niż pozostałych. Dotyczy to zarówno kwot przeliczonych na osobę jak i, w znacznie mniejszym stopniu, wydatków ekwiwalentnych. Mimo to zasięg ubóstwa w tej grupie gospodarstw – mierzony odsetkiem osób nie osiągniętych połowy średnich wydatków ekwiwalentnych w kraju – jest niższy niż w grupie gospodarstw, które mają do dyspozycji wyłącznie dochody krajowe: odpowiednio 16,2% i 17,1%.

6. Dochody z zagranicy zmniejszają stopę ubóstwa o blisko 2 punkty procentowe, z 19% (hipotetyczna stopa ubóstwa przy założeniu braku dochodów zagranicznych) do 17,1%. Najbardziej wyraźna redukcja występuje w grupach gospodarstw, w których znaczenie dochodów zagranicznych jest największe.
7. Efektem występowania dochodów zagranicznych jest również niewielki spadek zróżnicowań dochodowych. Wskazuje na to analiza rozkładu dochodów w poszczególnych grupach kwintylowych jak również analiza współczynników Giniego. Wynoszą one – odpowiednio - dla dochodów rozporządzalnych z wyłączeniem zagranicznych 0,35, natomiast dla dochodów zawierających środki zagraniczne 0,34.

Należy jednak pamiętać, że powyższe wyniki otrzymano na podstawie danych z jednego tylko roku. Korzystano również ze specyficznej definicji dochodów zagranicznych, która nie pokrywa się z koncepcją stosowaną w statystykach i analizach makroekonomicznych.

Aneks tabelaryczny

Tabela. 1. Gospodarstwa domowe dysponujące dochodami zagranicznymi, według źródeł dochodów - 2008

Gospodarstwa domowe dysponujące dochodami zagranicznymi	Dane z próby				Szacunki dla całej populacji			
	Gospodarstwa domowe		Osoby w gospodarstwach domowych		Gospodarstwa domowe		Osoby w gospodarstwach domowych	
	Liczba GD	%	Liczba osób w GD	%	Liczba GD (tys)	%	Liczba osób w GD (tys)	%
Z pracy, świadczeń, własności lub od innych gospodarstw	952	2.5	3,514	3.2	328.2	2.5	1,196.3	3.2
z pracy najemnej i na rach własny za granicą	687	1.8	2,809	2.6	228.0	1.7	939.5	2.5
ze świadczeń społecznych zagranicznych	57	.2	165	.2	20.3	.2	56.4	.1
z transferów od innych gospodarstw z zagranicy	227	.6	633	.6	85.4	.6	229.3	.6
Gospodarstwa domowe ogółem	37,358	100.0	109,819	100.0	13,332.4	100.0	37,721.2	100.0

Źródło: Budżety gospodarstw domowych 2008 oraz obliczenia własne

Tabela 2. Poziom i struktura dochodów zagranicznych w gospodarstwach domowych, 2008

2a. Gospodarstwa dysponujące dochodami zagranicznymi

Rodzaj dochodu	zł na osobę miesięcznie	w odsetkach dochodu rozporządzalnego	w odsetkach dochodów zagranicznych ogółem
Dochód rozporządzalny, w tym:	1056.20	100.0	x
Dochody zagraniczne ze wszystkich źródeł*	653.14	61.8	100.0
Dochody zagraniczne z pracy	568.91	53.9	87.1
Zagraniczne emerytury, renty, św dla bezrobotnych	25.99	2.5	4.0
Transfery zagraniczne od innych gospodarstw **	56.07	5.3	8.6

2b. Gospodarstwa domowe ogółem

Rodzaj dochodu	zł na osobę miesięcznie	w odsetkach dochodu rozporządzalnego	w odsetkach dochodów zagranicznych ogółem
Dochód rozporządzalny, w tym:	1045.52	100.0	x
Dochody zagraniczne ze wszystkich źródeł*	20.71	2.0	100.0
Dochody zagraniczne z pracy	18.04	1.7	87.1
Zagraniczne emerytury, renty, św dla bezrobotnych	.82	.1	4.0
Transfery zagraniczne od innych gospodarstw **	1.78	.2	8.6

Wszystkie dochody - w ujęciu netto; pieniężne i niepieniężne

* Z pracy, ze świadczeń społecznych, z własności, od innych gospodarstw domowych oraz pozostałe.

** Transfery łącznie z alimentami. Transfery od innych gospodarstw nie są wliczane do dochodów rozporządzalnych

Źródło: Budżety gospodarstw domowych 2008 oraz obliczenia własne

Tabela 3a. Odsetek gospodarstw domowych dysponujących dochodami zagranicznymi, według klasy miejscowości - 2008

Klasa miejscowości	Dochody z pracy	Transfery od innych gospodarstw	Dochody zagraniczne ze wszystkich źródeł
miasto, 500 tysięcy i więcej	0.40	0.51	1.11
miasto, 200-500 tysięcy	1.55	0.86	2.41
miasto 100-200 tysięcy	1.18	1.02	2.36
miasto 20-100 tysięcy	1.65	0.71	2.53
miasto 20 tysięcy i mniej	2.29	0.75	3.19
wieś	2.30	0.44	2.79
Ogółem	1.71	0.64	2.46

Pominięto dochody ze świadczeń społecznych

Źródło: Budżety gospodarstw domowych 2008 oraz obliczenia własne

Tabela 3b. Odsetek gospodarstw domowych dysponujących dochodami zagranicznymi, według województw - 2008

Województwo	Dochody z pracy	Transfery od innych gospodarstw	Dochody zagraniczne ze wszystkich źródeł
Dolnośląskie	1.78	0.88	3.04
Kujawsko-pomorskie	2.00	0.71	2.70
Lubelskie	2.53	0.53	3.19
Lubuskie	2.74	0.62	3.57
Łódzkie	0.95	0.37	1.33
Małopolskie	1.90	0.70	2.86
Mazowieckie	0.54	0.41	0.99
Opolskie	4.86	1.18	6.22
Podkarpackie	3.39	0.69	4.17
Podlaskie	0.79	0.99	1.86
Pomorskie	3.39	0.95	4.41
Śląskie	0.85	0.86	1.85
Świętokrzyskie	2.44	0.43	2.87
Warmińsko-mazurskie	1.22	0.47	1.69
Wielkopolskie	1.13	0.17	1.39
Zachodnio-pomorskie	2.68	0.90	3.58
Ogółem	1.71	0.64	2.46

Pominięto dochody ze świadczeń społecznych

Źródło: Budżety gospodarstw domowych 2008 oraz obliczenia własne

Tabela 4a. Odsetek gospodarstw domowych dysponujących dochodami zagranicznymi, według wielkości gospodarstwa* - 2008

Wielkość gospodarstwa (liczba osób w GD)	Dochody z pracy	Transfery od innych gospodarstw	Dochody zagraniczne ze wszystkich źródeł
1	.10	.71	1.02
2	.59	.58	1.32
3	1.98	.73	2.79
4	3.56	.58	4.15
5 i więcej	3.66	.56	4.25
Ogółem	1.71	.64	2.46

Pominięto dochody ze świadczeń społecznych

Źródło: Budżety gospodarstw domowych 2008 oraz obliczenia własne

Tabela 4b. Odsetek gospodarstw domowych dysponujących dochodami zagranicznymi, według typu rodziny* - 2008

Typ rodziny	Dochody z pracy	Transfery od innych gospodarstw	Dochody zagraniczne ze wszystkich źródeł
Osoby samotne	.10	.71	1.02
Małżeństwa bez dzieci	.60	.38	1.10
Samotni rodzice	.41	2.58	3.19
Rodziny z dziećmi	3.41	.61	4.05
Inne typy rodzin	1.20	.62	1.97
Ogółem	1.71	.64	2.46

Pominięto dochody ze świadczeń społecznych

Źródło: Budżety gospodarstw domowych 2008 oraz obliczenia własne

Tabela 5a. Odsetek gospodarstw domowych dysponujących dochodami zagranicznymi, według wieku* - 2008

Wiek	Dochody z pracy	Dochody ze świadczeń społ	Transfery od innych gospodarstw	Dochody zagraniczne ze wszystkich źródeł
39 lat i mniej	2.63	.11	.84	3.50
40-59	2.15	.11	.61	2.82
60-79	.32	.24	.57	1.11
80 lat i więcej	.15	.33	.27	.85
Ogółem	1.71	.15	.64	2.46

*Pominięto dochody ze świadczeń społecznych. * Wiek odnosi się do głowy gospodarstwa domowego*

Źródło: Budżety gospodarstw domowych 2008 oraz obliczenia własne

Tabela 5b. Odsetek gospodarstw domowych dysponujących dochodami zagranicznymi, według wykształcenia* - 2008

Wykształcenie	Dochody z pracy	Dochody ze świadczeń społ	Transfery od innych gospodarstw	Dochody zagraniczne ze wszystkich źródeł
Wyższe i niepełne wyższe	.81	.13	.52	1.45
Średnie ogólne i zawodowe	1.59	.12	.70	2.41
Zasadnicze zawodowe i gimnaz.	2.87	.18	.71	3.64
Co najwyżej podstawowe	.94	.18	.55	1.67
Ogółem	1.71	.15	.64	2.46

*Pominięto dochody ze świadczeń społecznych. * Wykształcenie odnosi się do głowy gospodarstwa domowego*

Źródło: Budżety gospodarstw domowych 2008 oraz obliczenia własne

Tabela 6. Dochody gospodarstw domowych o różnym dostępie do dochodów zagranicznych - 2008

Wyszczególnienie	Gospodarstwa domowe		
	Bez dochodów zagranicznych	Z dochodami zagranicznymi	Gospodarstwa ogółem
	<i>w zł na osobę miesięcznie</i>		
Dochód rozporządzalny, w tym:	1045.17	1056.20	1045.52
Dochody z pracy najemnej i na rachunek własny	647.37	803.76	652.33
krajowe	647.37	234.85	634.29
zagraniczne	-	568.91	18.04
Emerytury, renty, św dla bezrobotnych	240.54	109.49	236.38
krajowe	240.54	83.50	235.56
zagraniczne	-	25.99	.82
Transfery od innych gospodarstw (w tym alimenty)*	40.51	88.57	42.03
krajowe	40.51	32.50	40.25
zagraniczne	-	56.07	1.78
Memo:			
Wydatki**	907.20	814.94	904.27
Stopa ubóstwa*** (%)	17.1	16.2	17.1

Wszystkie dochody w ujęciu netto; pieniężne i niepieniężne

* Transfery od innych gospodarstw nie są wliczane do dochodów rozporządzalnych (jedynie saldo)

* Wydatki obejmują również wartość spożycia naturalnego oraz dóbr i usług otrzymanych bezpłatnie

***Stopa ubóstwa relatywnego: odsetek osób o wydatkach ekwiwalentnych poniżej 50% wydatków przeciętnych

Granica ubóstwa 706 zł miesięcznie

Przec. wydatki ekwiwalentne to 1360 zł/mies w gd z dochodami zagranicznymi i 1392 zł w gospodarstwach bez takich dochodów

Źródło: Budżety gospodarstw domowych 2008 oraz obliczenia własne

Tabela 7. Dochody krajowe i zagraniczne w gospodarstwach domowych według grup kwintylowych - 2008

Tabela 7a. Gospodarstwa domowe dysponujące dochodami zagranicznymi

Numer grupy kwintylowej	Dochód rozporządzalny	Dochody zagraniczne ogółem	Dochody z pracy najmnej i na rachunek własny		Transfery od innych gospodarstw domowych	
			krajowe	zagraniczne	krajowe	zagraniczne
<i>Dochód rozporządzalny = 100</i>						
1	100.0	60.9	19.3	53.8	1.7	5.8
2	100.0	63.4	19.4	57.0	2.2	4.8
3	100.0	61.8	20.2	54.7	2.3	4.3
4	100.0	63.6	25.2	55.5	2.6	5.1
5	100.0	60.3	24.0	50.8	4.7	6.2
Ogółem	100.0					

Grupy kwintylowe według poziomu wydatków ekwiwalentnych. Skale ekwiwalentności 1/0.5/0.3

Źródło: Budżety gospodarstw domowych 2008 oraz obliczenia własne

7b. Gospodarstwa domowe ogółem

Numer grupy kwintylowej	Dochód rozporządzalny	Dochody zagraniczne ogółem	Dochody z pracy najmnej i na rachunek własny		Transfery od innych gospodarstw domowych	
			krajowe	zagraniczne	krajowe	zagraniczne
<i>Dochód rozporządzalny = 100</i>						
1	100.0	2.0	46.3	1.8	3.0	.2
2	100.0	2.2	50.2	2.0	3.0	.2
3	100.0	2.2	54.8	2.0	3.4	.2
4	100.0	1.9	61.5	1.7	4.2	.2
5	100.0	1.8	72.0	1.5	4.5	.2
Ogółem	100.0					

Grupy kwintylowe według poziomu wydatków ekwiwalentnych. Skale ekwiwalentności 1/0.5/0.3

Źródło: Budżety gospodarstw domowych 2008 oraz obliczenia własne

Tabela 8. Rozkład dochodów krajowych i zagranicznych wg grup kwintylowych: gospodarstwa domowe ogółem, 2008

Tabela 8a. Odsetki dochodów globalnych przypadające na kolejne grupy kwintylowe

Numer grupy kwintylowej	Dochód rozporządzalny	Dochody zagraniczne ogółem	Dochody z pracy najemnej i na rach wł.		Emerytury, renty, zasiłki dla bezrob.		Transfery od innych gospodarstw	
			krajowe	zagraniczne	krajowe	zagraniczne	krajowe	zagraniczne
1	10.7	10.7	8.2	10.9	13.9	5.5	8.4	11.8
2	14.4	16.3	11.9	16.8	18.7	8.7	11.1	14.5
3	18.0	20.1	16.3	20.4	21.3	23.2	15.9	16.2
4	22.1	21.3	22.5	21.4	22.7	25.0	24.4	20.0
5	34.7	31.5	41.2	30.5	23.5	37.7	40.2	37.5
Ogółem	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Grupy kwintylowe dla osób według poziomu wydatków ekwiwalentnych. Skale ekwiwalentności 1/0.5/0.3

Źródło: Budżety gospodarstw domowych 2008 oraz obliczenia własne

8b. Skumulowane odsetki dochodów globalnych przypadające na kolejne grupy kwintylowe

Numer grupy kwintylowej	Dochód rozporządzalny	Dochody zagraniczne ogółem	Dochody z pracy najemnej i na rach wł.		Emerytury, renty, zasiłki dla bezrob.		Transfery od innych gospodarstw	
			krajowe	zagraniczne	krajowe	zagraniczne	krajowe	zagraniczne
1	10.7	10.7	8.2	10.9	13.9	5.5	8.4	11.8
2	25.1	27.0	20.1	27.7	32.5	14.1	19.5	26.3
3	43.1	47.1	36.4	48.2	53.9	37.3	35.4	42.5
4	65.3	68.5	58.8	69.5	76.5	62.3	59.8	62.5
5	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Grupy kwintylowe dla osób według poziomu wydatków ekwiwalentnych. Skale ekwiwalentności 1/0.5/0.3

Źródło: Budżety gospodarstw domowych 2008 oraz obliczenia własne

Tabela 9. Wpływ dochodów zagranicznych na nierówności, 2008

Wyszczególnienie	Współczynniki Gini dla dochodów na osobę	
	W próbie gosp.dom. ^a	Szac dla ludności ogółem ^b
Gospodarstwa domowe ogółem		
Dochód rozporz bez zagranicznych*	0.346	0.349
Dochód rozporządzalny*	0.339	0.340
Miasto		
Dochód rozporz bez zagranicznych*	0.322	0.329
Dochód rozporządzalny*	0.315	0.320
Wieś		
Dochód rozporz bez zagranicznych*	0.351	0.356
Dochód rozporządzalny*	0.343	0.346

* Dochody ujemne zastąpiono zerami

^a Obliczone w zbiorze gospodarstw domowych, dane nieważone

^b Wagi dla ludności ogółem

Źródło: Budżety gospodarstw domowych 2008 oraz obliczenia własne

Tabela 10. Wpływ dochodów z pracy na nierówności dochodowych: gospodarstwa domowe ogółem - 2008

Składowa dochodu	Udział w dochodzie og	Nierówność dochodu (wspł Giniego)*	Korelacja z dochodem og	Udział w nierówności dochodu og	Wpływ na nierówność dochodu og (%)
Dochody z pracy krajowe	0.5351	0.6199	0.6382	0.6254	0.0903
Dochody z pracy zagraniczne	0.0125	0.9885	0.3265	0.0119	-0.0006
Dochód rozporządzalny ogółem		0.3385			

Dochody na osobę. Ujemne wartości dochodów rozporządzalnych zastąpiono zerami

Obliczenia w zbiorze gospodarstw domowych, dane nieważone

* Podany współczynnik odnosi się do dochodów z pracy w gospodarstwach domowych, z których wiele w ogóle dochodów z pracy nie wykazuje

Źródło: Budżety gospodarstw domowych 2008 oraz obliczenia własne

**Tabela 11. Wpływ dochodów zagranicznych na stopę ubóstwa*:
gospodarstwa domowe ogółem, 2008**

Gospodarstwa domowe	Przed otrzymaniem doch zagr	Po otrzymaniu doch zagr	Zmiana (-) stopy ubóstwa
	%		<i>p. proc.</i>
Ogółem	19.0	17.1	1.9
<u>Miejsce zamieszkania</u>			
miasto	14.5	12.8	1.8
wieś	26.2	24.1	2.1
<u>Klasa mieszczości</u>			
miasto, 500 tysięcy i więcej	5.5	5.0	0.5
miasto, 200-500 tysięcy	13.1	11.2	1.9
miasto 100-200 tysięcy	14.9	13.3	1.6
miasto 20-100 tysięcy	17.9	15.9	2.0
miasto 20 tysięcy i mniej	18.7	16.1	2.5
wieś	26.2	24.1	2.1
<u>Typ rodziny</u>			
Osoby samotne	16.4	16.0	0.5
Małżeństwa bez dzieci	9.0	8.4	0.6
Samotni rodzice	22.2	20.9	1.3
Rodziny z dziećmi	21.9	19.4	2.6
Inne typy rodzin	16.2	15.2	1.0
<u>Wielkość gospodarstwa (l. osób)</u>			
1	16.4	16.0	0.5
2	11.0	10.4	0.6
3	12.9	11.1	1.8
4	17.7	15.0	2.7
5 i więcej	30.2	27.7	2.4
<u>Grupa wieku**</u>			
39 lat i mniej	17.7	15.1	2.6
40-59	20.0	18.1	2.0
60-79	17.5	16.8	0.7
80 lat i więcej	23.2	22.4	0.7

*Stopa ubóstwa relatywnego: odsetek osób o wydatkach ekwiwalentnych poniżej 50% wydatków średnich

** Dotyczy głowy gospodarstwa domowego

Źródło: Budżety gospodarstw domowych 2008 oraz obliczenia własne